DE

AMSTELDAMSCHE SCHOUBURG

AEN DEN

HEDENDAEGSCHEN CATO.

Het Latyn van AMSTELOPHILUS *op nieus gevolgt.*

Waerom, Naeryveraer van Catoos ſtrenge zeden,
Ziet gy deez' blyden dag met droevige oogen aen,
Die Neêrlant vrolyk roept tot de eeutyplechtigheden,
En de opkomſt myns Tonecls den Amſtel doet verſtaen?
Genaek vry: 'k lokke u niet naer Floraes dertle ſpelen,
Daer de Ontucht zynen luſt by 't ſchandlyk outer boet;
'k Wil met geen' dierenſtryt het oog der wreden ſtrelen;
Myn Burg vergiet uit ſpel geen ſchuldloos menſchenbloet.
Neen! 'k wyze u 't Oefenſchool der Kuiſche Zanggodinnen,
Daer Febus, boertende, of tot edlen ernſt verwekt,
En vorſtlyk Speelvermaek verſchaffende aen de zinnen,
's Lants Vadren en 't Gemeen door nutte leſſen trekt.
Myn grootſche Melpomeen leert rykstierannen beven
Voor 't Zwaert der Wraekgodin, en ſtraft hunn' gruweldaên;
Zy toont hoe 't Raetshof, tot der burgren heil gedreven,
Geens Vorſten dreigen acht, maer 't Lantrecht voor moet ſtaen.

 Doch

Doch vrolyke Thalye ontvout de zielsgebreken
  En dwaesheên onzer eeuw, terwyl zy geestig boert;
En scherst betamelyk met de ongebonden' treken,
  Waer toe de losse jeugt te schandlyk wort vervoert.
Zo weet ze, al spelende, ons elks leemten aen te tonen;
  Het zy een Quistgoet met zyn' vrekken Vader kyft;
Een' laffe Moeder 't quaet der kindren wil verschonen,
  En eene dwaze liefde in hare Dochter styft:
Of als zy 't Jufferschap op ydle pronkeryen,
  Een' ryken Lantman, op den hoofschen zwier verzot,
Een' schalken Woekeraer, verrykt door beurzensnyën,
  Een' Logensmeder, of een' Vleijer stelt ten spot.
Dus heeft haer schertzery op 't hart veel meer vermogen,
  Dan 't scherp bestraffen van den strengsten Demostheen;
En hy, dien tuchtroê noch bedreigingen bewogen,
  Kwam vaek tot inkeer door het zout van hare reên.
„ Maer (roept ge) aen 't Speeltoneel, de School der wulpsche lusten,
  „ Een Eeufeest toe te staen, verdient op 't hoogst versoeit!
„ 't Is heiligschendery! ja, Cato kan niet rusten,
  „ Voor hy dien Schantburg ziet ten gront toe uitgeroeit!
„ Men late aen 't Leitsche Atheen, de School der Letterhelden,
  „ Aen Pallas oefenperk-alleen die zeltzame eer;
„ Dat mag van eeu tot eeu zyne opkomst roemryk melden,
  „ Op dat elk tytgenoot dien zegen recht waerdeer!
„ Men doe de Tempelen, met dankbare eeugetyden,
  „ Dier grote Mannen lof verbreiden, die, vol moet,
„ De vorige eeuwen van haer' dwalingen bevrydden;
  „ En loof de Hoogste Gunst voor dit onschatbaer goet!
Maar, wie verdient de schult van dit verzuim te dragen,
  Eerwaerde Vader? Wie verwaerloost hier zyn' plicht?
Wien zou dat yvervuur, die heilge drift mishagen,
  Waer door deze eer op nieu herleefde in 't Kerkgesticht?
Ach! wekte ons 't voorbeelt op van wakkre Boetgezanten,
  Een ware dankbaerheit ontbrandde in ieders geest.
Waerom gedoogt men, dat ons Luthers Bontverwanten
  Beschamen door hun drift tot zulk een heilig feest?
Waerom toch doet men ons niet plechtig Jaerlyksch horen,
  Hoe de edle Waerheit, lang vergeten, ja, versmaet,
Schoon 't Vatikaen Haer in zyn schantpoel zogt te smoren,
  Der dwinglandye ontvloôn, verrees in Neêrlants Staet?
Waerom ziet Nederlant, na zo veel heils te ontfangen,
  Dit grote wonderwerk als onverschillig aen?

Zeg,

Zeg, waertoe viert het, om des Hemels gunſt te erlangen,
Geen Eeufeeſt, 't welk deez' vreugt den volke doet verſtaen?
„ Maer (zegt gy) 't eerſte licht dier Waerheit, hier verſchenen,
„ Blonk nog niet helder; 't bleef met zwarten damp bezet;
„ De ſnode dwaling was nog niet geheel verdwenen;
„ De Kudde, op nieuw hervormt, te ſchandlyk nog beſmet.
„ Des Heeren wyngaert, die uitwendig ſcheen te bloeijen,
„ Bracht kaf en doornen voort, ja, doodlyk zielsfenyn!
„ 't Was nodig om dit zaet ten wortel uit te roeijen,
„ Een vloekgewas, geſchikt om 's afgronts prooi te zyn:
„ Dat heilig inzicht hielp den yvergloet aen 't branden
„ In 't kleen rechtzinnig deel van Neêrlants Prieſtrendrom;
„ 's Lants oude Hooftſtat ſtelt in hun gewyde handen
„ Het recht ter zuivring van 't geſchonden Heiligdom.
„ Die Vaders, als beſtiert door 's Hemels geeſt, vergaêren
„ Ter doeming van den Hoop, die hun begrip weêrſtont;
„ Hun heilge blixem woet op die onzuivre ſcharen;
„ En, daer die vruchtloos treft, geneeſt het ſtael de wont.
„ Toen heeft de Kerkbruit eerſt haer' waren glans verkregen;
„ Een nieuwe bloemkrans wiert Haer toen op 't hooft gezet;
„ Zy, als een fiere maegt, ten top van eer geſtegen,
„ Wraekt alles, wat in 't minſt haer' kregle kuiſcheit ſmet.
„ Gezint zich door 't gezach der ſtrenge wet te dekken,
„ Van 't zegepralent gilt dier Vadren uitgedacht,
„ Ten ſchrik van hun die Haer door nieuwigheên bevlekken,
„ Dwingt ze al, wie Haer ontëert, te ſiddren voor haer' macht:
„ Dien dag, waer op de Kerk dus glansryk triomfeerde;
„ Dien dag, die 't richtſnoer ſtaeft voor onze Maetſchappy;
„ Die dat onzalig rot uit onze Templen weerde,
„ Verëert men billyk met een dankbaer eeugety.
„ Ja! dat Genootſchap, 't geen aen elk ten baek moet ſtrekken,
„ 't Geen onze Noorſter is, geboot reets zulk een feeſt;
„ Hun brandende yver zocht dus elk tot zich te trekken.
„ Ach, waer 's Lants Oppermacht hunn' wil ten dienſt geweeſt.
Maer, ſtatig Mantelchoor, verſchoon myn billyk klagen;
Wie zou niet wenſchen, dat die dag van droeve twiſt,
Ver van zyne eeugedachte als heilryk voor te dragen,
Uit s' Lants geſchichtboek wierde als heilloos uitgewiſt?
Wie zou niet zuchten, als de vrye hals moet bukken
Voor zulk een prangent juk? Gaf uw Gemeente u macht,
Gaf eene onwraekbre wet u 't recht van onderdrukken?
Ja! hebt ge, onzydig in 't geſchil, uw' plicht betracht?

Had 's Hemels infpraek u gewettigt tot Profeten?
  Had ze u-alleen den zin van 't heilig Boek betrout?
Of wilt ge, als Romens Hooft, op 't hoog altaer gezeten,
  Dat elk uw vinding voor onfeilbre Godfpraek houd'?
Maer heeft het prinflyk Zwaert uw' wetten niet doen klemmen?
  Heeft dat der Vadren wil niet ftraks geftaeft met bloet?
Wiert elk, die voor het recht der Vryheit durfde ftemmen,
  Niet streng vervolgt, verjaegt, berooft van have en goet?
Ja! moeft voor 't moortzwaert niet 's Lants gryze Vader knielen,
  Tot 's Vorften luft gedoemt ter onverdiende ftraf?
Is u het recht van dwang vergunt op vrye zielen?
  Of hangt de Waerheit van uwe overheerfching af?
Neen! laet des Hemels geeft het heilgeloof ontfteken;
  't Blyve eeuwig onverflaeft aen menfchelyk gezach!
Wie 's Heilants fpoor betreet moeft d'eendracht minzaem queken,
  Zo blonk de Tempelrei weér in zyn' eerften dag!
De fchrik voor zielendwang leerde ons 't gewelt beftryden
  Vant 't woedent Vatikaen; ja brak dien flaeffchen bant. . . .
Maer hoe vervoert my thans 't verhael dier fnode tyden?
  Keer, keer, myn Zanggodin, naer 't fcheepryk Aemftellant;
Zeg, hoe myn grootfch Toneel zyn' glori ziet herboren,
  Terwyl 't zyn nut begin, na hondert jaer, verklaert;
Laet 's Aemftels burgerfchap dier Dichtren yver horen,
  Door wien men in myn' hof gewenfchte vruchten gaêrt.
Bourgonjens Baftaertfpraek, door vleizucht ingedrongen,
  Verheerde 't zuiver Duitfch, groeide aen by 't ftaet krakeel:
En ruwe lantliên, die de Tael niet min verwrongen,
  Verftrekten al den roem van 't onbefchaeft Toneel:
Zy, in den zuivren klank van maet zang onbedreven,
  Verkragtten de ooren door wanfchikklyk wargeluit;
En Duitfch en Onduitfch, in hun dicht door een geweven,
  Maekte al 't fieraet huns werks by onervaernen uit:
Dat al te eenvoudig volk, onkundig in de wetten,
  Door 't fchrandre Grickenlant en Latium bedacht,
Om 't Schoufpel voeglykheit en krachten by te zetten,
  Bracht wangedrochten voort, die ieder thans belacht.
Maer toen 't Genootfchap, 't welk in *Liefde* en *Yver* bloeide,
  De ruwe Tael befchaefde, en, op een nieuwen voet,
De grootfte aenftootlykheên van 't Schoutoneel befnoeide,
  Waer voor de Naneeffchap het euwig danken moet;
Toen wiert myn Burg om ftryt door wakkre puikpoëten,
  Door meefters in de kunft met edlen zwier gefticht,

En

En bracht meer Dichters voort, wier lof wy nooit vergeten,
  Dan 't zwanger Trooifche ros ooit helden voerde in 't licht.
De ongure fpotterny, die 't ruw gemeen kon ftrelen,
  Maer 't fpel bezoedelde en verwarde, koos de vlucht;
Doorzoute en heufche boert nam plaets op myn Tonelen,
  En een befchaefde ftyl, zelfs in de minfte klucht.
De zuiverheit der Tael wierd op onwrikbre gronden,
  Door hulp dier kenners, van haer' ondergang geret:
't Gerechtshof, door gewoonte aen Baftaerfpraek gebonden,
  Verwierp dien trant, en ftemde in dezer Dichtren wet.
Ja! dat de Tempelen met kracht van Tael en Reden
  Weêrgalmen, en de ziel verruken door 't gehoor,
Die fpraekbefchaeftheit zyn ze aen myn doorluchte Leden,
  En myn Toneel verplicht; wy baenden hen dit fpoor.
De Duitfche Amfion, wiens volmaekte citerfnaren
  Gantfch Neêrlant lokten door hunn' weêrgalozen toon;
De Schutsheer onzer fprake, in ftyl en maet ervaren;
  De Vinder van het fpoor naer Febus gouden' throon;
't Sieraet der Kamers, die men Redenfcholen noemde;
  De glans van 't Schoutoneel; der Dicht'ren liefde en prael;
De grote Hooft, op wien Minervaes tempel roemde,
  Behaelde onfterflyke eer door 't zuivren onzer Tael.
Zyn Tyt- en Kunftgenoot, die telg der Zanggodinnen,
  Doorluchte Vondel, in de Poëzy volleert,
Die duizent zwarigheên kloekmoedig hielp verwinnen,
  Wiert, om zyn zucht tot my, met lauwerloof vereert.
Hoogleeraar Francius, o roem van Gysbrechts muren!
  Gy fchaemde U de opbouw van 't fieraet der Tale niet,
Wanneer ge op 't hoog Toneel, in afgezonderde uren,
  Tot elks verwondring u welfprekent horen liet.
Dus wiert myn oefenperk gefchraegt door Letterhelden;
  Hun weet de Spraek haer' kracht, ik mynen opgang dank:
'k Verzwyg meer Dichters, die myn Zangfter fchroomt te melden,
  Eer zy hunn' nagedachte onteer' door lagen klank.
Maer gy, o Feeftrei! gy, o Pallas Voerfterlingen,
  Gy, die naeryverig in zuiver dichtvuur blaekt!
Helpt ons dit eeugetyde om ftryt ter eere zingen.
  O Zangkoor, dat u in onfchuldig fpel vermaekt!
Roer heldre fnaren, fla geleerde en edle wyzen;
  Vier dezen dag, dien t'Yder vreugt geheiligt heeft;
Laet elk ter goeder uur 's Lans Overheden pryzen,
  Door wier gewenfchte gunft myn roem met glans herleeft.

Voor-

Voorſpel aen 't Vaderlant een' reeks van blyder jaren,
Dan, toen het door den kryg in ſchrik en tranen ſtont;
Roem Hen, die onvermoeit de vredeolyf bewaren;
Loof de Onderhouders van 's Lants heilig ſtaetsverbont;
Verhef in uw gezang den lof van myn Tonelen;
Toon, dat zy Voeders en Beſchavers zyn der Kunſt;
Wenſch, dat de Vryheitsburg, bevryt van Lantkrakelen,
Ontelbare eeuwen bloeije in 's Hemels dierbre gunſt!
Wenſch, dat onze Amſtelſtat haer kruin ter ſterren beure,
Door trouwe Schutsgoôn van de wetten ſteets bewaert!
En Haer het Koopbeleit zyn voordeel waerdig keure,
Terwyl zich Pallas kunſt met 's Yſtrooms handel paert!
Ja, dat het werreltront zyne uitgekipte ſchatten,
Langs zee en lant gevoert, betrouwe in 's Amſtels ſchoot!
Zo moet ons Statstrezoor al 't aertryks gout bevatten,
Door vrient en vreemdling daer geborgen voor den noot!
Daer zy, die, onder 't juk van Koningen gebogen,
Hun winſt, al bevende, verbergen onder de aerd';
Dien ſchat, in veiligheit, ontrukt aen 's Dwinglants ogen,
In 's Aemſtels Wiſſelkiſt trouhartig zien bewaert.
Dat duizent duizenden van dierbevrachte Schepen,
Dat jaerlyks Vloot op Vloot al 't gout van Indus ſtroom
Hier, als in 't middelpunt des handels, binnen ſlepen,
En 't ſchatryk Potoſi by ons ter markte koom'!
Zo moet men 't kriſtallyn des Aemſtels zien beploegen
Door vracht- en ſpeelſchuit, wier getal het oog verblint;
Onze Yſtroom onder 't wicht der ryke kielen zwoegen,
En juichen op den laſt, dien hy naeu draegbaer vint!
Een vlottent Maſtenboſch, door ebbe en vloet gedreven,
Verſtrekke een' grootſchen boort aen Gysbrechts ryke ſtat;
Die, door den Vreemdeling een vry verblyf te geven,
Voor aller volken markt te klenen kring omvatt'!
Bloei, Koopburg van Euroop'! zie 't volk der verſte Kuſten,
Om uwen oogſt voor gout te wiſlen, in uw' wal!
Zo moet al 's werrelts winſt op uwen handel ruſten,
Terwyl uw Naem, uw Kunſt den tyt verduren zal.

PHILOMUSUS.

1738.

ZAÏRE,
BEKEERDE
TURKINNE.

TREURSPEL.

Het Fransche, van den Heere De Voltaire, naar de Duitsche vertalinge, niet gevolgt, om redenen in het Berecht gemelt.

Hier nevens
De Ontmaskerden AMSTELOPHILUS; naar de vertalinge van den Naamlozen Schryver, en PHILOMUSUS. Met eenige Aanmerkingen op het befaamde

EEUWGETYDE.

DOOR

FREDRIK DUIM.

Te AMSTERDAM,
Gedrukt voor den Auteur, en zyn te bekomen by PIETER ALDEWERELT, Boekverkoper op de hoek van de Keizersgragt en Wolvestraat.

Den Auteur kent geen Exemplaren voor de zyne, dan, die door hem zelve, met zynen Naame, ondertekent zyn.

OPDRAGT,

Aan mynen Kleinzoon

FREDRIK BREDA.

Waarde Neef.

Erwyl gy yv'rig uwen tydt
Besteet, in 't oefenen der Talen;
En in 't onzekere noch zyt,
Op welk een stoffe uw' zin zal dalen;
Ter overdenkinge, om 't verstant,
Bepaaldelyk, in op te scherpen,
Moet oordeel werde in u geplant,
Om wel te kiezen, of verwerpen.
Doorzoek *Natuurs* verborgenheit,
In bove-en-ondermaansche kringen,
Wat in haar opgesloten leit,
Gy zult 'er vinden wond're dingen.
De *Wiskunst*, op de *Reên* gegront,
Zal u onfeilb're lessen geven.

O P D R A G T.

Welſpreekenheit vloeye uit uw' mond,
Door vuur'gen yver aangedreven.
Delf de *Outheit* op, gy vind een' ſchat,
Van veelerly vermaak'lykheden,
Ook 't nutte en 't nood'ge zy bevat,
Wanneerg' haar wyſſ'lyk kunt ontleden.
Deeze oefening' ſtrekt tot vermaak;
Wie vroeg in 't oefenſchool verkeerde,
En vond, in 't onderzoeke, ſmaak,
Wierdt, in den gront, een waar Geleerde.
In tegendeel, 't zal ongegront,
Of ſober zyn, al wat zy ſpreeken,
Wen hun verſtant is ongezont;
Geen gladde tonge heelt gebreken.
Wat *Hooftzaak* gy, myn' Neef, verkieſt,
't Zy *Godgeleertheit*, of de *Rechten*,
Maak, dat ge uw *Oordeel* niet verlieſt,
Wyl hy de zaken vaſt moet hechten.
Lees met opmerking'; hoor elks woort,
En toets de Netheit, aan de Waarheit;
Zeg ſlegts geen *Ja*, op 't geen gy hoort,
Ten zy *Meewnſtheit* u geef klaarheit.

O P D R A G T.

Al 't geene boven is gemelt,
Moet u de *Doorzichtkunde* leren;
Miſt u de *Doorzicht*; wacht dan; ſtelt
Niets vaſt, wil u tot Denken keren.

Verhaaſt u niet, gy hebt geen' noodt;
Wilt zeker, traps gewyze, opklimmen;
Gy blokt niet om te ontfangen broodt;
Gy moet uw yvervuur doen glimmen,
Ten nutte van het algemeen,
Opdat elk vrucht pluk' van uw gaven,
In 't Ampt 't welk gy eens zult bekleên,
Om dorſt'gen, met uw' geeſt, te laven.

Somwyle kunt gy uwen geeſt,
In Dichtmaat, op Parnas verluſten;
't Strekt tot verfriſſching', wen me leeſt
De Blöemen, van Apollo's kuſten.

Hieromme hebbe ik goed gedacht,
Een Treurſpel aan u op te dragen,
Waar in een kint zyn' plicht betracht,
Om haren Vader te behagen.

Daar Liefde zwicht voor Kindersplicht;
Daar 't Chriſt'lyk zaadt, in haar geſtorven,

O P D R A G T.

Herleeft, en geeft een ſtralent licht,
Schoon 't was, in haare jeucht, bedorven.
  Ontfang dan, waarde Neef, 't geſchenk
Eerbiedig, van uw' Grootevader.
'T Geſchiede uit ted're zucht; gedenk,
Gy hebt, naaſt de Ouders, niemant nader.
Des ſtaat, met zulk een oogemerk,
Hier FREDRIKS Naam, voor FREDRIKS Werk.

B E-

BERECHT

Aan den

LEZER.

VIer zoorten van Lezers doen zich op, die my verplichten deeze myne Zaïre ter drukperze over te geven, de eerſte zyn zulke, die, na 't lezen van myn *Jubilée*, zich begerig toonen meêr van myne Schriften te zien, en wel bepaaldelyk, Toneel Poëzye.

De tweede zoorte zyn Nieuwsgierige Lezers, die, om dat Apollo, in myn *Jubilée*, de Overzetters van Spellen verzocht, en recommandeerde eigen ſtukken, vindingen van hunnen geeſt, hervoort te brengen, ook my zulks vergen; vaſt ſtellende, dat 'er niets goeds, dan uit een Franſche penne, kan komen, en voegen 'er by; *zomwyle koomt 'er iets, maar, ik kan niet zien, dat het by de Franſche ſtukken, in ſchikkinge, taale, en voor al, in kracht van Redeneringe, eenigzins gelykt:* My dunkt, dat die Lezers niet anders kunnen, noch willen zien, dan door een Franſche Bril, 'k heb daarom den befaamſte Franſche Dichter van dezen tydt, tot een voorwerp myn'er beſpiegelinge genomen, om myne Zaïre, nevens de zyne, ten toetze te brengen, kan myne Duitſche, tegens zyne Franſche beſtaan, men behoeft dan naar de mode der Franſche niet te danzen.

De derde zoorte zyn ſpotters, die alles wat uit eene andere penne koomt, dan van hunne gunſtelingen, met een ſchimpent wezen beſchouwen, als of 'er niets goets uit Nazareth kon komen, en daarom,

met kleinachtinge, ja, verachtinge, een anders Schriften verwerpen, 't is waar, men moet veel doen om den Broode, de Huik naar den wint hangen, en voor de waarheit de oogen fluiten, wil men een gunfteling zyn en blyven: Hierom durven zy zeggen, wat van het *Eeuw-Getyde gezegt wordt, kan ook van uw Jubilée gezegt worden.* Is 't zo, men toone my zulks, my zal vrientfchap gefchieden, ik ben bereit, al wat wezentlyk aanftootelyk is, te herroepen, anders houde ik zulke praatjes voor loutere beuzeltaale. En waar koomt het van daan? zekerlyk uit Onkunde of om anderen te behagen. Zy lezen alles, behalven de gewyde Bladen, en daarom, als 'er iets vandeeze ftoffe voorkoomt, met zinfpelinge op deeze of geenen naam; by voorbeelt *Boäs*; men fpalkt de oogen op, en zegt in zich zelve, *Boäs! Boäs! Boäs!* en dus doorloopt men met zyn gedachten de ganfche herfcheppinge van Ovidius, om elders een *Boäs* te vinden, zonder op den Bybel te denken; of, als men elders leeft, *Den Staf der Liefelykheit*, leeft Spotluft, *Liefelyke Stafje*; en denkt mooglyk op een verziert Herderinne Stafje. En de eerfte durft noch Schryven *Rechtsgeleerde*, en den ander is daaglyks met den neus in de Boeken. Ik zoek deezen, door myne Zaïre, de oogen te openen, en, waar 't moogelyk, te rukken uit het Geftoelte der Spotteren.

De vierde zoorte zyn Eenvouwigen; die luttel doorzicht hebben, en ftaaren flegts op het uiterlyke; en fcheeren alles over eenen kam; de zulke zyn 't, die in my berispen, dat ik my verledigt hebbe, meede, tot Lof van den Schouburg, te fchryven, daar zulk een fchandelyk ftuk vertoont wordt, waar van in alle byeenkomften, Koffihuizen, Beurs, ja, in de Kerken, met verfoeyinge gefproken word. 'k Vroeg die yveraars, waarom het dus verfoeyelyk was? doch wiften

niet

niet veel te antwoorden, dan, dat het aanstootelyk was; en spotten met de Leeraars van de Kerke, welke Leeraars den Schouburg noemden een Toneel des Satans; een ander zyde, 't was een spel vol gedrochten; ik zeide, dat de Leeraars het allergrootste recht hadden om te yveren voor hunnen Tempel, wyl men Apol vryheit geeft te pleiten voor zynen Tempel. Ik wenschte slegts, dat die Heeren, in plaatze van te *Reflecteren* op eenige betrekkelykheden, het stuk zelve hadden ontmaskert, en het verfoeyelyke, dat 'er in opgesloten legt, aan grooten en kleenen getoont, dan zou het, ik twyfel niet, al vroegtydig, in zynen loop gestuit, en niet dus lang vertoont zyn geweest; my aangaande, ik bekende rontborstig, een' beminner van de Toneel-Poëzye te zyn, en een' liefhebber van den Schouburg; maar, zulk eenen Schouburg, als in myn *Jubilée* staat afgemaalt. Dien Schouburg, gesticht in het Eeuwgetyde, verwerpe ik, nevens u, dewyl men wedergekeert is tot aanstootelykheden, die ik dachte uitgeroeit te zyn: Ik hebbe, in myn *Jubilée* geroemt, dat alle aanstootelykheit was weg genomen, of, voor 't minste, in een' hoek lag, ten verval. Ik hebbe het oogmerk getoont, waarom den Schouburg gesticht zy, te weten, om door een vermaakelyk tydtverdryf, de luye lediggangers van de straat te lokken, het Nutte, om 't hart te lenigen, en de jeugd een smaak van de Historikunde te doen krygen; bekwaam om de Burgerlyke Deugt en zeden te leren, wyl de gebreken der menschen, in de Burgerlyke zamen-woningen, levendig werden getoont, doch, in het algemeen, op niemant in 't byzonder doelende; Pasquillen, Kerk en Staat, niet te roeren; in 't kort, dat den Schouburg is een geoorelooft tydtverdryf; eene uitspanninge, gelyk alle andere vermaakelykheden; die men mooge bywonen, of nalaten, naar yders gemoeds bewcginge.

 Dus

dus hebben 't de opbouwers, en voorſtaanders van den Schouburg, ook verſtaan, Vondel, en Vos, zorgvuldig de Kerke van den Schouburg afgezondert, en niet hoger geſchat dan te zyn een leerzaam tydtverdryf. Men zeide, dat den Schryver van het *Eeuw-Getyde*, het zelve zoude zeggen, of het daar meede genoeg was? 'k antwoorde, neen; maar, dat de zaken moeſten ſpreeken. Hier op gaf ik hen een ſchets, van het geene ik in het *Eeuw-Getyde* hadde aangemerkt, en ſtelde myn *Jubilée* daar tegen, de oogen wierden geopent, en men begon te zien, dat men te vooren niet gezien hadde. Men drong aan, dat ik verplicht was, my zelve, van dien blaam te zuiveren, en het gemeen te doen zien, wat achter het Masker van dit *Eeuw-Getyde* verborgen lag. 'k Nam het aan, doch niet eer, voor dat dien bal was uitgelopen, om geen nadeel aan de Godshuizen, en den Drukker, in zyn *debiet*, te veroorzaken.

't Zyn dan ook deeze Lezers, aan wien ik myne Zaïre verplicht ben te toonen, en te laten oordeelen, of de Toneel Poëzye, in zich zelve, kwaat zy.

Om dan woort te houden, wil ik ſlegts eenige aanmerkingen op het ſpel maken, en onderſtaan, of ik de oogen kan openen, en doen zien, dat niemant heb kunnen zien. Doch, men zal 't met den vinger ſlegts aanwyzen, om niet veel papiers te bekladden.

Het eerſte Toneel is de Hel, waar in zich vertoonen Nydt, en &c. zal de inleidinge van een *Eeuw-Getyde* beginnen met de Hel? weet de Heer Schryver niet, dat eene Inleidinge moet *aplicabel* zyn op het onderwerp der zaake? hoe koomt hier dan de Hel te paſſe? of is het om aan te toonen, dat zulk eenen Schouburg, zyn begin en oorſprong uit de Hel genomen hebbe? en waar toe die wanſchepzels in de Hel gezocht? zwervenze niet genoeg op de aarde?

of is de Hel overal? Gevoelig, en niet Plaatzelyk? my luſt thans niet van de Hel te redeneren, 't is genoeg dat den Heer Schryver de Hel plaatzelyk ſtelt; nu wat doen deeze Hellewichten in de Hel? zy houden een gemeenzaam praatje, om het *Eeuw-Getyde*, van den Schouburg te ſtooren, hoe wiſten die Monſters zulks in de Hel? of zyn ze *Alwetende*? of is Parnas zo na aan de Hel bepaalt, dat hen zulks ter oore was gekomen? had den Heer Schryver, ten minſte, Merkuur in de Hel gezonden, om hen kennis te geven van het *Eeuw-Getyde*, dan wiſt me waar hen die kenniſſe van daan kwam.

Hunne zamenſpraake is gericht om het *Eeuw-Getyde* te ſtooren; maar, wat raakt hen het *Eeuw-Getyde*? wat reede om die vreugt te ſtooren? is den Schouburg zo kwaat, als Laſter hem afſchildert? dan moeſtenze die vreugt niet ſtremmen, maar voort doen gaan, om door dit middel, meer makkers in de Hel te krygen.

Hierop ſtampt Tweedracht met den voet, en de Hel wordt, onder donder en blixem, herſchapen in een Boſch, niet door Toverye, als in Medea, noch door Kunſtwerk, als in 't Kunſt-Paleis van Feliks, maar door 't ſtampen van den voet, op haar gebodt, dus maakt me van een wanſchepzels eigenſchap, eenen *Schepper*.

Hier koomt Momus in 't gezelſchap, die meede in hun belangen treed, maar, is dit het belang van Momus? geenszins, want, word het *Eeuw-Getyde* niet vertoont, dan hebbe hy geen ſtoffe tot ſpotten, en dit is zyn aart en eigenſchap. Derhalven een zinſpeeling, zonder zin.

't Blykt, want hy gaat de Muzen *Giſpen*, *met Dubbelzinnige woorden*, maar zo niet, of zy kunnen den zin verſtaan, en den aanſchouwer ſchaterend doen lacchen;

chen: voorts ſpreekt hy boertende de waarheid, als hy het nietige, en 't overtollige, in de Dichters beriſpt. Zou Momus hier op den Heer Schryver zien? want zeker, waren alle de onnutte regels uit dit ſpel geſchrapt, zou 'er wel een bladzyde vol goede ſtoffe over blyven? vraagt men welke, al die fraaye praatjes, ten minſte tot het rechtsgeding van Deugt met den Schouburg, de Liedjes wil ik uitzonderen, wyl die noch iets ter zaake dienen, dit alles is ganſch onnut, en doet niets ter zaake van een *Eeuw Getyde*, en wat was 'er in deeze pleitrol al te ſchrabben, indien men de onnutte, en aanſtootelyke regels zoude deurhalen, doch, men zal 't pleiten horen.

't Verzoek om het *Eeuw-Getyde* te vieren, word door Poëzye en Schilderkunſt gedaan; Apollo wil den Hemelraadt, over dit wichtig ſtuk, doen vergaderen. Onderwyle koomt Iris, hoe net koomt ze hier ter ſneede, raad geven aan Apollo, om de Goôn, met Zingen en Danzen te vereeren, dit geſchiet; onderwyle vergaderen de Hemel-Raden, aan wien Apollo de zaake voorſtelt, zy maken zwarigheit, en willen eerſt Toezicht horen, onderwyle word, onder het gedurig veranderen der Tonelen, (doch dit geſchied door de magt der Goden, en derhalven geen *Creticq* onderworpen,) den triomf al gezongen, daar de zaake noch bepleit moeſte worden. Eindelyk koomt Merkuur, in plaats van Toezicht te brengen, daar hy om gezonden was, boodſchappen, dat Deugt genegen was tot klagen, wat is dit net aan een geſchakelt; wat al drayingen; wat al omwegen; wat al krullen in de lucht gemaakt; eer men ter zaake kan komen, geen wonder, 't moeſt een Spel zyn, en waar zou men de ſtoffe van daan halen, om zulk een Zinneſpel op te maken?

Thans koomt men, met het veertiende Toneel, ter zaake, en Deugt doet 'er beklag, *dat den Schouburg*

burg de menschen van haar aftrekt, *en brengt ze tot Ondeugt*, welke *Deugt*, die *Deugt*, die ons opleid *tot de Liefde der Goden*, die *Deugt*, in wiens betrachtinge ons Heil bestaat; men zegge niet, 't is de Deugt der Heidenen, dewyl de Deugt der Heidenen, met de Christelyke Deugt, eenzelvig is; 't onderscheit bestaat alleen, hoe die *Deugt* van beide geoeffent wordt; daar ik, in myn *Jubilée*, met Vondel, en Vos, en al die genoemde opbouwers van den Schouburg, noit spreeken, dan van de burgerlyke Deugden, en, wel voorzichtig, nevens my, de Christelyke Deugt, van den Schouburg weren.

Noch schoon 'er, deeze *Deugt*, *die ons opleid tot de liefde der Goden*, kent haar eigen Oordeel niet, 't is Laster, die men plaatst in haar gevolg; is dit door Onnozelheit geschiet? dan is 't verschonelyk, maar, is 't voorbedachtelyk dus geschikt, dan is het een domme, en onbeschaamden Laster. Vind zich den Laster ooit in het gevolg van Deugt? ô dwaasheit! had den Heer Schryver voor Deugt, Schyndeugt gestelt, en Laster in haar gevolg, 't mogt bestaan.

En wat wil Laster? hy verfoeit den Schouburg in 't geheel, en tracht slechts het *Eeuwgetyde* te weren; kinderachtig; koomt het op een *Eeuwgetyde* aan, daar den Schouburg zelve niet deugt? dit beantwoort den Schouburg, en vraagt, *of de Deugt niet voegt dan by traanen en geklag*? neen, zegge ik, zy behoort tot een vrolyk, doch zedig, en gerust harte, dat weete hoe het zyne gangen bestiere; maar, zy behoort niet *tot* de vermaakelykheden van den Schouburg; zy mooge 'er komen, 't gezicht en gehoor genieten, als eene uitspanninge, mits, dat het verhandelde zo gericht zy, dat het haar niet raakt. Maar, 't voegt den Schouburg niet die Deugt te *vermengen* met de vermaakelykheden van zyn Toneel.

Voorts

Voorts toont hy het nut van den Schouburg, te weten, het zuiveren der taale; al weêr buiten den haak; is dit het werk van den Schouburg? wat hebben dan de Schryvers gedaan? 'k meen dat zy het zyn die de taale, van baſtaardye gezuivert hebben, welke gezuiverde taale, op 't hoogſt genomen, de Speelers ſlegts opdiſſchen.

Thans koomt 'er van de drukperſe in 't licht eenen AMSTELOPHILUS, en zingt noch een' hoger toon; dezen wil de Preek- en Pleitſtyl uit de Kunſtkamers, dat 's den Schouburg, halen; zeker, voor 't meeſte, zo ze iets leren van de Acteurs, 't zal zyn de voorgeſchrevene woorden wel uit te ſpreeken; maar, indien me den ſtyl der redeneringe, van veele Acteurs, voor de Baly, of op den Kanzel kwam te horen, ik denk, dat men al wonderlyk zou ſtaan kyken. Ik meene den vollen lof aan de Acteurs, in myn *Jubilée* gegeven te hebben, met te zeggen, dat zy de vaarzen kunſtig uit bazuinen, naar zin en toon, zonder hen het zuiveren der taale toe te eigenen.

Maar, dezen *Amſtelophilus* heeft luſt gehad de oude zeren weder op te krabben, en daar toe, zo hy meent, een zeer bekwaam middel gevonden, met des Schouburgs *Eeuwgetyde*, ô dwaasheit! hoe loopt de gal noch over in die menſchen? hoe bitter is het harte noch, in het nageſlachte van de *tollerantie* dryvers? men kan niet verduwen, dat de party van *Gommarus* blyft triomferen. Men begeeft zich weêr tot ſchimpen, en ſchrollen, eerſt op *Cato dezer tydt*, zegt den Vertaler, in kwaat Duits, dat zyn de Contra Remonſtrantſche Predikanten; een ſchoone overeenkomſt met Cato. Nu, deeze nodigt hy, door zyn Lierdicht, dat zo gladt en vloeyent loopt, als een krytende Lier, tot een *kuiſch Toneel*; waar op, *door de Boerterye, den menſch veel eer bekeert wordt, dan door de donde-*

derende ſtemme van eenen Leeraar; ô dolheit! hierop vraagt dien fynman, wie 't meeſte het *Goddelyke Feeſt*, te weten, het *Jubilée* der Reformatie, *verzuimt hebbe te vieren*? dit beantwoort hy, als uit den mond der Leeraars, *om dat den Droezem, vuile Bokken, 't ſchadelyk Onkruidt, Diſtels, Doornen, en Netels, alles uit 's Helhonds ſchuim opgerezen, noch te veel was overgebleven.* Maar, zou hy dien Predikant wel kunnen noemen, die zulke zwarigheden geoppert hebbe? 'k denk wel neen; hoor dan myne reden, wie hebbe u geleert, dat thans, een Kerkelyk *Jubilée*, een Goddelyk Feeſt zy? ſchoon het tot een Godsdienſtig gebruik wordt uitgeroepen? 't ſtaat ter vrye verkiezinge van den menſch, zulks te doen, of te laten; en wyl de contra Remonſtranten, met die uiterlyke *Ceremonien* luttel op hebben, dewyle zy dagelyks een eeuwigduurent *Jubilée* vieren, is 't kinderachtig hen zulks te vragen: wilt gy vragen, vraag zulks aan uwe wettige Souvereinen, Myne Heeren de Staaten, waarom zy geen Kerkelyk *Jubilée* hebben uitgeſchreven. Maar, hoe koomt zulks te paſſe, met het *Eeuwgetyde* van den Schouburg? net als het vyfde radt aan den waagen; doch Philomuſus knoopt het wat netter aan een, 't geen men op zyn plaatze zien zal.

Thans doet den naamlozen Vertaler van zynen *Amſtelophilus* een ſprong, die hem de beſte Koordedanzer niet zoude na doen, te weten, ruim hondert jaren achterwaarts, en valt zo plotzelings, met zyne morſige, en beſlikte ſchoenen, in *'s Lands eerſte en heilige Stadt*, zo hy die noemt; te weten Dordrecht; en treed dus onbeſchoft in 't *Synode*, daar hy de *Oude Remonſtrantſche Leeraars*, hoort *Doemen*, *door heilige Blixems*; en hen door Contra Remonſtrantſche Leeraars, als *Muitelingen ziet verſlinden.* Wy weten, hoe beſpottelyk dit Synode van de Remonſtranten is

af-

afgemaalt; dat echter gestaaft is, door de Achtbaarheit van Myne Heeren de Staaten Generaal, en die het zelve tot dezer uure beschermen, en gestant doen; en dezen *Amstelophilus*, die de liefde in den mond, en haat in 't harte draagt, durft deeze stoffe weder op krabben, ter verdediginge van des Schouburgs *Eeuwgetyde*; kan 'er grooter dwaasheit, en buitensporigheit bedacht worden? hy zie toe, zich onder zynen *Amstelophilus* wel te verberge, op dat hem geen reede werd afgevordert, van dit zyn schimpen.

Thans licht hy het Masker af, en noemt de Cato's, een Priesterlyken hoop, en vraagt, *wie niet wenschte, dat men dien troebeltydt, in 's Lands Cronyk niet zag.* Meent hy de Kerkelyke geschillen? dan zullen 't moogelyk de Remonstranten zyn, van wien de geschillen hunnen oorsprong genomen hebben; want, de Contra Remonstranten hebben geen reden om zulks te wenschen, gemerkt zy triomferen, en de stellingen van *Gommarus*, tot op dezen tydt verdedigen. Wat *het bannen, en vrye halzen met zwaare jukken te beladen*, aangaat; zulks raakt niet hen, maar den Staat. Of doelt hy op het Staats geschil? dan moeten 't myne Heeren de Staaten zyn, die zulks wenschen. Doch verre van daar, dewyl hunne Edele Groot Mogende zelve, in hun Rezolütieboek, deeze volgende woorden hebben ter neder gestelt. *Den* 13 *May*, 1619, *is alhier, in den Hage, op een Schavot, daar toe in 't binnenhof, voor de trappen van de groote zaale, gerecht met den zwaarde, ter doot geexecuteert, de Hr. en Mr. Joan van Oldenbarnevelt, in zyn leven Ridder, Heer van Berkel, Rodenrys, &c. Advokaat van den lande van Holland en Westvriesland; om redenen in de Sententie uitgedrukt, en andere, met confiscatie van goederen, na dat hy den zelven Staat hadde bedient drieendertig ja-*

jaren, twee maanden, en vyf dagen, als daar toe gecommitteert zynde, den 8. Maart 1586. een' Man van grooten bedryve, besoigne, memory, en directie, ja, singulier in alles.

DIE STAAT, ZIET TOE, DAT HY NIET EN VALLE, ende zy Godt zyner ziele genadig, Amen.

'T Kunnen dan ook dezen niet zyn, wyl zy het zelve tot eene eeuwige memory geboekt hebben; 't moeten dan afstammelingen van Barnevelt, of van den Remonstrantschen Predikant Slatius zyn, voor 't minste, van hunnen aanhang, die zich schaamen, wegens het moortgespan, tegens Prins Maurits voorgenomen; noch laat men de hoofden hangen, om het rechtvaerdig vonnis, uitgevoert aan den oudsten Zoone van den Heere van Oldenbarnevelt, te weten, den Heere van Groenevelt; Slaatius, en zo veele anderen, van wiens schuldig bloet, men dagelyks de Schavotten zag rooken; niet zonder reden is 't, dat de zulke wel wensten, die brandmerken uit de boeken geschrabt te zien. Voeg 'er by, hoe de Heer van Stoutenburg, meede een' Zoon van den Heere van Oldenbarnevelt, naar het mislukken van dien moort, vluchtte, zyn geloof, te weten het Remonstrantsche, afzwoer, het Paapsche omhelsde, en, ten dienste van Spanje, zyne wapenen tegens zyn Vaderlandt voerden. Doch niemant van de Contra Remonstranten zoude ooit denken, om deeze stukken hen voor oogen te stellen; indienze, door hunnen onbezonnen haat, en wraakzucht, zich zelve zulks niet op den hals haalden. Is het den Nydt en wraake niet, wat nootzaakt dezen *Amstelophilus*, hier, by des Schouburgs *Eeuwgetyde*, de troebelen onzes

Vaderlands, van over de hondert jaren, op te delven; en, als by 't hair, na toe te ſleepen?

Nu moet 'er die ſchandaleuze, Remonſtrantſche weegſchaale noch by komen, om alles uit te braaken, wat 'er in 't harte van die oude en walgelyke galle, noch overig zy: en dit is *Prins Maurits zwaart*; waar door hy de ſtellingen van *Gommarus*, die, naar zyn zeggen, te licht bevonden wierden, tegens die van *Arminius*, deede overhalen. Dus gaat het, als men met reede te kort ſchiet, dan neemt me zyn toevlugt tot Pasquillen, en, om dat men weete dat zulks ſtrafbaar zy, moet men zich zelve, onder eenen verbloemde naam verbergen, en dan kittelt men zich, als of me wat zonders verricht hadde. Doch men zal gezien hebben, dat dezen naamlozen Vertaler, dit werk al te lomp verricht hadde, daarom hebbe *Philomuſus*, (die *Amſtelophilus*, denk ik, zo wel kent dan zich zelve) ondernomen, eene andere vertalinge, die, 't is waar, lezens waardig is, zo van ſtyl, zin, en nette aan-één-ſchakelinge, vervat in goed Duits, in 't licht te brengen; jammer is 't, dat hy zynen *Amſtelophilus* heb moeten en willen volgen, dien het geluſte zyn ſchacht in dien modder, en ouden droesſem te ſteeken. Waaromme ik my verplicht vinde, eenige vragen, met vragen te beantwoorden. Behalven het reets gezegde, vraage ik u *Philomuſus*, of het Synode van Dordrecht op de *Gemeente* geſteunt hebbe? ik zegge neen; maar, op de waarheit; vollegens hunne bevattinge. Heeft het Synode ooit eene *Wet* geſtaaft om te *Onderdrukken*? Neen, maar, met algemene ſtemmen, ſtellingen vaſt geſtelt, als grontwaarheden des Geloofs. Is het tegendeel u gebleken dat het Synode, *Onéénzydig zynen plicht niet betracht hebbe*? dit moeſt bondig getoont worden, en niet met Pasquil-

quillen, daar de Remonſtrantſche boeken vol van zyn; als, *Daar koomt vrient Catechismus aan*, en hondert diergelyke grollen, zyn ſtuk te verdedigen. Is het Synode niet Nationaal? hebbe de Duitſche, Engelſche, en Zwitzerſche Kerken, (de Franſche moeſten, op het verzoek van de Groot, door laſt van hunnen Koning, te huis blyven,) hunne ſtemmen daar niet gehad? immers hadden die Kerken geen belang in de onëenigheit der Hollandſche Leeraars; wat reede is 'er dan te denken, dat die Mannen hunnen plicht niet zoude betracht hebben? 'k zegge dan, ja, zy hebben onéénzydig, uit overtuiginge der waarheit, hunnen plicht betracht. Waar hebben die mannen zich oit *Gewettigt*, om voor onfeilbaare *Profeten* geacht te zyn? Profeten zyn zy, wylze geſchikt zyn om het volk te leren. En, waar toe dienen zulke vragen? die ſtinken van ſchimp en ſpot, dan, om den onkundigen Lezer een denkbeelt in te boezemen, als had men de Remonſtranten onrechtvaardig behandelt, om dus, als de lydende partye zyn beklag te doen, en hier door, waar 't moogelyk, alles, wat ſlegts de Naam van Chriſten draagt, tot zyne Kerke te lokken.

Hebben de Contra Remonſtranten oit gezegt, dat zy *niet konnen dwalen*? neen, maar, het verſchilt veel te kunnen dwalen, of te dwalen; derhalven beroemen zy zich niet, dat hen *alleen den zin van 't heilig Boek is toevertrouwt*; maar, zy beroemen zich, den zin van het Heilig Boek te verſtaan; hierop bouwen zy, als op eenen onwrikbaren gront, die, noch *Arminius*, noch zyne navolgers, tot op dezen dag, hebbe kunnen ondermynen: zal *Amſtelophilus* of *Philomuſus*, thans dien ſchrand'ren zyn, hy koome op, en toon blyken, dat hy den rechten zin getroffe hebbe, dit moeſt gy doen *Philomuſus*, en niet door een

reeks van ſchimpende, en leugenachtige vragen, die oude Vaderen verdacht maken, aan duizenden, die niets van het gepaſſeerde weten; doch, dit zyn de kenmerken van zulke geleerden; ten blyke dat zy den zin van 't heilig Boek verſtaan.

Wanneer is 't gebleken, dat het *Synode* zich als *Romens Hooft onfeilbaar acht*? hebbenze ſtellingen bepaalt, om, door een Leeraar, te worden ondertekent, zulks was ten dien tyde nodig, gemerkt de verſchillende gevoelens die toen in zwang gingen, om den eene van den ander te onderſcheiden; maar, vloeit hier uit, dat zy zich zelve onfeilbaar achten?

De vraag, of het *Prinſelyk zwaart de Wetten niet hebbe doen klemmen*, is ten deele beantwoort, 'k moet *Amſtelophilus* vragen, indien Prins Maurits de ſtellingen van *Arminius* omhelſt hadde, of hy dan, by de Remonſtranten wel in 't kwaat blaadje zou hebben geſtaan? ik denke neen, maar toen hy de ſtellingen van *Gommarus* omhelsden, wiert alles haatelyk by de Remonſtranten, wat ſlegts den naame van Prins droeg; maar, bitt'ren yveraar, ſtont hem niet vry zulke Geloofspunten te omhelzen, die hy oordeelde met de waarheit, en zin van Gods woort, beſt overeen te ſtemmen? maar, dit was het niet. zegt gy, hy heeft *Barnevelt vermoort*; die voor de *Tollerantie* ſtemde, en de Remonſtrantſche Leeraars, verjaagt; vervolgt; berooft van haave en goed; dit zyn Staatszaaken, *Amſtelophilus*, daar wy, gy noch ik, niet in ſtaat zyn, van te kunnen oordelen; behaagt het u, uit opgevatten waan, in dien modder te wroeten, ik wil u uwen luſt laten boeten; maar, mengt 'er geen leugens onder, te weten, het beroven van haave en goed, dewyl zulks aan *Hogerbeets*, en *de Groot* anders gebleken zy, alleen moet ik u vragen, of Prins Maurits

zulks

zulks verricht hebbe, uit eige beweginge? dan, als een' Dienaar van de Generaliteit? immers moet gy het laatste stemme, derhalven, hebt gy geen meêr recht, den Prins zulks ten laste te leggen, dan de Generaliteit recht hadde, *Hoogerbeets*, en *de Groot* te beschuldigen; als zynde Dienaars van hunne Meesters, dewyl de zaake egaal is, beide hebben zy den last van hunne Meesters uitgevoert; beide zyn ze 'er voor bedankt; beide zyn ze 'er om vervolgt; den eenen met Schotschriften, de anderen in hunne perzonen, voor 't lest, heeft den Prins misdaan, volgens uwe bevattinge, dan hebben zy misdaan, volgens hunne bevattinge.

Eer ik myne leste vraage op de uwe voorstelle, die weêr Theologus zy, valt my in, het zeggen van den Kardinaal Richeljeu, tegens *de Groot*; te weten, dat, in Staats zaken, de zwakste partye altans moeste ongelyk hebben, daar *de Groot* niet veel op wist te antwoorden; maar, waar doelde dien schranderen Staats-Minister op, met zulks te zeggen, myn's oordeels hier op, om dat de meeste Staatsgeschillen, te dien tyde, vloeiden uit hoofdigheit, ter weder zyde, (om geen fataalder gedachten te vormen), yder willende een Staats Regeringe hebben, naar zynen zin, doch, beide doelende op den welstant van 't Vaderlant, hier uit volgt, dat de zwakste partye moeste ongelyk hebben, en buigen, dewyle het onverschillent moet zyn, op wat voor een' voet het landt bestiert werde, wen het, volgens den vastgestelden Popularen Staat, wel geregeert werd, want hier te droomen van een Graafelyk Opperhooft, en daar door eene Monarchale, of eene Aristokratike Regeringe in te voeren, is belacchelyk, wyl de uitkomste het tegendeel hebbe doen zien, en Hollant, naar des Staats veranderinge, niet alleen is

in ruſte geweeſt; maar, 't hebbe zelfs glorieus, en triomfantelyk zyne vryheit bevochten; dit weet me, en noch ſchrolt, en ſchimpt, en ſchelt men, op het gedrag der Prinſen, en de Leraren van dien tydt; wat zegge ik, van dien tydt; thans moeten zy weder voor houwen, by gelegenheit van dit ſchoone Eeuwgetyde, men woelt, en wroet noch, als voormaals; de galle loopt weêr over; 't ſchynt dat den bitt'ren Rotterdamſchen *Jochem*, in dezen *Amſtelophilus* verrezen is; en waar toe dient zulks? wat beoogt men hier meede? denkt men door dit middel weder in de groote Kerken te Prediken? is 't niet genoeg dat zy hunnen Godsdienſt, vry, en onverhindert mogen oeffenen? waaromme hunne tanden noch ſtomp geknaagt, aan het Synode, en 't gebeente der Prinſen? zeker, ſchoon de ganſche waerelt moet roemen op 's Lands wyze en loffelyke beſtieringe, 't hebbe echter Hollant, ten dien tyde, noit berouwt, te ſchuilen in de ſchaduwe van den Oranje Boom.

Voor 't leſte vraage ik, waar uit blykt zulks, dat het *Synode de waarheit overheerſt hebbe*? of, dit moet by u overheerſchinge zyn; wanneer me de waarheit, door bondige bewyzen uit Gods woort, geſtant doet, en de partye, door overtuigende redenen, den mond ſtopt; en eindelyk, zich van hen, als hartnekkigen, die alle broederlyke vermaningen in den wint ſlaan, genootzaakt zy af te zonderen, naar de vermaninge van den Heere. 't Zy verre, dat het *Synode heerſchappye over het geloove zoude voeren*; dit 's louteren laſter; maar, dit 's de waarheit, indien uw Geloove, met myn Geloof verſchilt, dat ik, in dit punt, met toeſtemminge, geen gemeenſchap met u kan hebben, wie heerſt 'er? wie dwingt u in uw Geloof? laat men u uwen Godsdienſt niet oeffenen, zo als gy Gelooft? hebt

hebt gy geen volkomene vryheit? wie verhindert u? waare het u te doen om eene *minzame Eendracht te kweeken*; men zoude zulke schandelyke Libellen, en schotschriften, uit uwe penne niet zien vloeyen; het *Synode* doelt op eene *minzame Eendracht*; hierom hebbe het zyne banden vast gelegt, opdat men, in de hooftstukken, bestendig blyve, en niet, door geveinsde wargeesten, verbroken worden. Dit, *Amstelophilus*, of *Philomusus*, tot u naricht, behaagt het u, gezont, zonder te Pasquilleren, uwe vragen, met bondige redenen gestant te doen, men zal ze toetzen, en zien of zy wichtig zullen bevonden worden.

Ik hebbe boven, aan den eersten Vertaler gevraagt, of hy, dien Predikant wel konde noemen, die alle zulke zwarigheden, door *Philomusus*, met Comma's aangetekent, om een vreugde Jaar, wegens de Hervorminge der leere, te vieren, gemaakt hebbe Ik vraage het andermaal aan *Philomusus*; van de eerste redeneringe, getekent met Comma's, hebbe ik kennisse, en is niet buiten den haak, dus te spreeken mag bestaan, en past een' Predikant; derhalven is het ten hoogste kinderachtig en belacchelyk, zyne woorden dus netjes uit te schryven, en met Comma's te tekenen, als of dien Heere veel miszeit en aanstootelyke redeneringe te berde hadde gebragt; maar, de tweede Periode mede met Comma's getekent, houde ik te zyn, uit kwaadaardigheit, verzonnen, ten zy *Amstelophilus*, of *Philomusus*, den man toone, die zulks gezegt hebbe; en, dewyle ik vast stelle, dat alles louteren laster zy, achte ik zulks onwaardig, om één éénig woort hierop te antwoorden. Ik verwonder my niet, *Amstelophilus*, dat uw Pasquil, naar my bericht is, veel geruchts in uwen Kerkenkamer gemaakt hebbe, eer men heb kunnen goedvinden om het ter drukpersse over te

geven, wyl ik vaſt ſtel, dat 'er ook veele vreede lievende, ten minſte, moderate onder de uwe gevonden worden, die zekerlyk, op de gevolgen van 't Pasquilleren gezien hebben, waar uit, voor 't minſte, niet anders kon vloeyen dan verfoeyinge, zonder eenige vrucht.

Deeze uitweidinge van dien braven *Amſtelophilus*, zou my het *Eeuwgetyde* haaſt doen vergeten, wy bleven by het nut van den Schouburg, en het zuivere der taale. De redenen voor en tegens Deugt, in 't vervolg gevoert, hebbe niets om 't lyf, alleen de leſte regels klemmen, daar gevraagt wordt, *om dat Deugt niet veel verricht, of zy daarom onnut is, en geweken van haar' plicht?* Zou de Heer Schryver de eigenſchap van Deugt niet weten? en maakt hy een Zinneſpel? wat is het werk van Deugt? dit, in alle oprechtigheit te wandelen; wat doet de Deugt? zy beloont zich zelf; wat wil me dat Deugt verrichten zal? menſchen bekeren? dit is eigentlyk het werk van Deugt niet, wyl zy is een *gevolg* van de Bekeringe. De Deugt verricht veel; zy is een voorbeelt ter navolleginge; noit wykt zy van haar' plicht; die zulks doet, is Ondeugt, geenszins Deugt; en, wyl hier geſproken wordt, niet van een' perzoon die Deugt bezit, maar van Deugt zelve, zo is het gezegde van Deugt buitenſporig. Dan of dit ſteeke en ſchimpe zy, wil ik thans niet onderzoeken.

Het ſchoone antwoort van Laſter, ſluit met een vraag; *of, al dit opgenoemde, Deugt en Oordeel ſtaat te lyden?* al weêr de plank mis, Deugt ziet op zich zelve; en Oordeel oordeelt wel over het gedrag van anderen; maar, 't is zyn werk niet om 'er tegen aan te gaan. De Heer Schryver zoeke hier toe andere zinſpelende perzoonen, wiens werk zulks is.

De Schouburg zegt, dat *Oordeel, niet oordeelkun-*

dig

dig is; maar, is de Heer Schryver hier Oordeelkundig, als hy Deugt, of haar Oordeel, dat noch flechter is, berispt? dat zy, *naar 't geest verterent peinzen, zich by de vrienden verlustigt, aan den hogen disch*? myn Oordeel zegt neen, dewyl de Deugt leeft in een stille gerustheit, en eenvouwigheit des herte; 't is geen eigenschap van Deugt, haar' geest, door peinzen te verteeren, des mag zy, en zonder opspraak, zich by de vrienden verlustigen, zulks staat den Heer Schryver ook toe, ydel dan zulke vragen. Ja, *dat het zelfs nut is, door uitspanninge den afgematten geest te verfrisschen.* Maar, hoe Oordeelkundig is dit nu, op het geene men goet gekeurt hebbe, *te vloeken, die verbannen, 't hooft te ontfronzen, twist te zayen*? wat mengelmoes slaat men hier door één? is dit het werk van Deugt? ô dwaasheit! dit is het werk van Schyndeugt, en Pedanten; en op dezen spil draait dit gantsche rechtsgeding. Eindelyk doet Apol uitspraake, ten voordeele van den Schouburg; Deugt word beschaamt, wyl Toezicht Laster ontdekt, in 't kleed van haar Oordeel. Eenvouwige Deugt, zult gy berispen, bestraffen, yder zyn gebreken aanwyzen, en kent gy uw eigen Oordeel niet? nu, Deugt koomt tot inkeer, en verëenigt zich met den Schouburg, dat 's de Kerke, met de Comedie.

Maar, moest dit rechtsgeding niet dienen voor Jupyn? als den oppersten, en onpartydigen Richter? maakt men Apol geen Richter in zyn eige zaake? hy, die het hooft is van zynen tempel, waar in hy wordt gewierookt, en aangebeden, hoe kon die anders vonnisse, dan ten voordeele van zynen Tempel? doch dit heerelyk Zinnespel, besluit in zich zo veel kunst, dat 'er dit wel mag onder lopen.

Onder dit pleiten, moeten de *Acteurs* en *Actrises*,

 we-

wegens hunne ſchandelyke Ondeugt, ja, *dat ze de Deugt hebben afgezworen*, tegens elkander pleiten, en Schouburg geeft het kamp, hy vraagt ſlegts, *of ze alle zo zyn*? maar, ik vraage, waarom men zulks te berde brengt? men ſpreekt van het Speelen, en niet van de Speelers, of is 't, om het getal der Regels te vermeeren? indien zy hun werk kunſtig verrichten, dan zyn zy pryswaardig, en, met wat gebreken zyn ze bezoedelt, die me niet onder allerhanden ſlag van menſchen vind? waarom dan meêr op hen geſchrolt, dan op anderen? ik hebbe in myn *Jubilée*, van de Kunſt geſprooken, om die wel te oeffenen, en hunne manier van leven aan hen zelf gelaten, wyl zulks buiten my is, en geenszins te paſſe koomt in een *Eeuwgetyde*. Maar, Toezicht, zegt gy, houd 'er goe order onder, ik hebbe uw Toezicht in myn *Jubilée*, oprecht, zo als ik het meene, die eere gegeven, die zy is waardig, maar, thans zegge ik, met dezelve ongeveinſtheit, had Toezicht, in het *examineeren* van dit Spel, wat ſcherper gezicht gehad, 'k ſtel vaſt, dat me dit Spel, dus niet vertoont zoude hebben; doch dit leid 'er toe, alles is nooi in zyne beſpiegelinge, doch in de uitvoeringe ontdekt men de gebreken.

Nu dit *Eeuwgetyde* noemt men een Zinneſpel, maar, wat zinſpelinge zyn hier in te vinden? daar noch in de Perzonen noch in de redeneringe, noch in de uiteindens die men bedoelt, de minſte Zinſpeelinge gevonden wordt, die echter alle, in een Zinneſpel, op elkander moeten *Reflecteren*. Of denkt me, als men ſlegts eenige hartstochten, en eigenſchappen, als Perzoonen doet *ageren*, dat men dan een Zinneſpel aan een gekoppelt hebbe? verre van daar. Men bezie Mode, dat is een Zinneſpel, alles vloeit natuurelyk,

relyk, ongedwongen, Zinſpeelende uit één. Nu, dit zo genaamde Zinneſpel eindigt met Zang en Dans, en ik eindige met dit vaarsje,

—— Een Spel, dat in zich zelve niets is,
Word opgeſiert, door Zang, door Danſen, en
Verniſſ'.

Thans word het tydt, om reede te geven, waaromme ik de gedachten van den Heere De Voltaire, zo als me zyne Zaïre in 't Duits gezien hebbe, niet heb willen opvolgen. De Lezer oordeele of ze wichtig genoeg zy, wy zullen met den Tytel beginnen.

De Heer De Voltaire noemt zyn Spel, Zaïre; latende van Zaïre maken wat men wil. 't Was genoeg, waar Zaïre in de geſchicht ſchriften bekent; maar, dewyle zy, myn's wetens, nergens voorkoomt, en gevolgelyk eenen opgevatten naam is, moeſt hy gezegt hebbe, wat, en wie Zaïre was. De Heer overzetter noemt ze Koninglyke Slavinne; en zy ſpeelt als eene vrygemaakte, de Bruid zynde van Orosman. Dit 's noch ſlechter, wyl zy haren Tytel niet voldoet. Ik ſchryve Bekeerde Turkinne; en, bedrieg ik my niet, zy zal haren Tytel voldoen.

Wy hebben beide tot de vertoonplaatze, één vertrek van 't Hof, dicht aan 't Serail. 't Is bekent, dat geene Vrouwen uit het Serail mogen gaan, dan met bewilliginge van den Sultan. Voltaire geeft geen reede, waarom, en door wiens laſt, Zaïre uit het Serail koomt, dat zyn moeſt. Ik doe Zaïre, door laſt van Orosman, in 't ſpreek-vertrek geleiden.

Pag. 3. Roemt Voltaire *de Heldendaden van Néreſtan, waar door hy zyne vryheit verkregen hadde.*

Maar,

Maar, wat heldendaden kan een' Jongeling van 18 à 20 jaren, tegens zyne Geloofsgenooten verricht hebbe, wyl hy, om zyn Geloof, den Tullebandt versmaade? dit 's onwaarschynelyk. Ik veste de oorzaake zyner Vryheit, op het edelmoedig versmaden van den Tullebandt, en 't volstandig blyve in zyn Geloof.

Pag. 4. Zegt Zaïre, *dat Fatime, voor drie maanden, over de Jordaane was gevoert*; gevolgelyk is zy toen in 't Serail gebragt. En op Pag. 2. zegt Fatime, *dat Nérestan al voor twee jaren, hen beide belooft hadde te lossen.* Hoe fluit dit?

Pag. 5. Schynt Fatime *het huwelyk van Zaïre, met Orosman, goet te keuren.* En pag. 6 *Vaart zy 'er geweldig over uit.* Vlak tegenstrydig. Ik doe Fatime, door eene ernstige vermaninge aan Zaïre, dit huwelyk afraden, daar na door vleyen, bedreiginge, en eindelyk door Mahomet te lasteren.

Pag. 6. Zegt Voltaire, *dat Zaire een juweel kruis op de borst droeg, ten kenmerk dat zy van Christenen afkomstig was.* Wie kan geloven, dat roofgierige Turken, toen zy haar wegvoerden, dit Juweel niet geroofd zullen hebben? en 't was zo, zy hadden 't haar gelaten; wie kan geloven, dat Orosman, toen zy het Turks gelove omhelst hadde, en zyn Bruid was, haar, het verfoeizel der Turken om den hals zal gelaten hebbe? vlak strydig met de waarschynelykheit. Ik hebbe een Rooze, ten kenmerk der ontdekkinge, op haren boezem geplaatst.

Pag. 9. 10 en 11 *Redeneert Orosman, reets ondertrouwt zynde met Zaire, als eenen Minnaar, om zyne beminde, tot het huwelyk te bewegen*, en mengt 'er verwardelyk onder, *het gedrag van de voorige Soudaans.* Strydig met de welvoegzaamheit. Ik doe Orosman, als overwinner van zyne vyanden, by Zaïre ko-

komen, hy doet, op haare vraag, een kort verhaal van den zogenaamden heiligen oorlog. Dus hoort men wie, en wat Lusignan was, die in 't vervolg op het Toneel staat te komen.

Pag. 12. *Doet Orosman, Néreſtan, in 't byzyn van Zaïre, in 't Hof komen*, tegens 't gebruik der Turken. Ik doe Zaïre in 't Serail geleiden.

Pag. 14. *Weigert Orosman, Luſignan te ontſlaan, ſchoon Néreſtan zyne vryheit niet begeert hebbe: ook hoort men de reede niet, waarom Orosman hondert Ridders wil ontſlaan, en Néreſtan het losgeit ſchenken.* Hoe wilt vliegen de Gaskonſche geeſten, en lopen zich zelve voorby. Ik doe Néreſtan ſmeeken, om de vryheit van Luſignan en Zaïre, welk verzoek Orosman wel weigert, maar, belooft hem, voor Luſignan, hondert Ridders, en voor Zaïre het losgelt te ſchenken. Dus hebbe zyne edelmoedige aanbiedinge eenen welgegronde ſchyn.

Pag. 15. *Wordt Néreſtan belaſt te vertrekken, en niet weder onder 't gezicht van Orosman te komen.* En pag. 17. *Koomt hy met Chatillon, zonder verlof in 't Hof.* Alles wilt en woeſt. Ik doe Néreſtan ſmeeken, om Zaïre, met een getuige, te mogen ſpreeken; 't wordt toegeſtaan, dus komen zy, met bewilliginge van den Vorſt, in 't Hof, en by Zaïre.

Pag. 24. *Koomt Zaïre zeer onverwacht, zonder van iemant vergezelſchapt te zyn, uit het Serail, by Néreſtan*; maar, om wat reede? die hoort men niet; *zy nadert Néreſtan met ontzach, is bedeeſt, en neerſlachtig, in verwarde redeneringen.* Waarom? zal de Bruid van Orosman, ontzach hebben voor een' vrygemaakten ſlaaf? 't geleek wat, indien zy wiſte

dat

dat Néreſtan haren Broeder was, maar, wyl zy zulks niet en wiſte, is het zeer belacchelyk.

En om wat reede koomt Néreſtan met Chatillon in 't Hof? 't was niet om Zaïre te ſpreeken, want, die kwam buiten zyne verwachtinge; 't was dan om een praatje te houden van de voorige gevallen? zeker, men moet luttel kenniſſe hebben van het Turkſche Hof, als men een' vryen ingang aan ſlaven vergunt, men zou immers denken, dat eenen Hoveling, als de Heer De Voltaire, zulks wel zoude weeten. Ik doe Zaïre, door Orosman, in het ſpreekvertrek geleiden, en zy gedraagt zich, in 't geſprek met Néreſtan, als eene Turkinne.

Pag. 27. *Koomt Luſignan in 't Hof, by Zaïre, Néreſtan, en Chatillon.* Maar, om wat reede? men hoort die niet. Néreſtan was belaſt te vertrekken, hy koomt zonder verlof in 't Hof, men houd daar een praatje van den ouden tydt, hoe koomt zulks daar te paſſe? *Zaire zegt vryheit te hebben om met Néreſtan te ſpreeken*; en pag. 37. *zegt Chorasmin, door laſt van Orosman, aan Zaire, met dit verachte volk niet te ſpreeken.* En wat ſpreeken zy met elkander? laffe praatjes, niets dat ter zaake dient. Ik doe Zaïre ſmeeken, om Luſignans verloſſinge, de Vorſt bewilligt; geeft laſt om Luſignan te ontſluiten; hem voor Zaïre te brengen, om haar te bedanken voor zyne vryheit. Dus hoort men de reede van zyne komſte in 't Hof.

Pag. 29 *Zegt Néreſtan, dat hy de krygskunde geleert hebbe onder Lodewyk, tegens de Britten*; en hy is ſlegts twee jaren uit geweeſt, om zyne reis heen en weder te doen, en 't losgelt te zamelen, derhalven niet waarſchynelyk, ja, onmoogelyk.

Pag. 31. *Zegt Chatillon, dat hy het Doopwater op*

op Zaïres hooft hadde uitgestort ô Dwaasheit! immers was 'er tyds genoeg geweest om het Kint ordentelyk te Dopen.

Pag 32. *Ziet Lusignan, als van verre, aan het hals juweel van Zaïre, datze zyne Dochter zy* Kan 'er iets zotter bedacht worden? behalven de onwaarschynelykheit, boven gemelt, dat Zaïre dit juweel zoude behouden hebbe, toen de Turken haar roofde, en met bewilliginge van Orosman, toen zy een Turkinne wierde. Hoe! zal een' Man, die twintig jaren is opgesloten geweest in eenen donkeren Kerker, en byna blint van ouderdom, aan een juweel, op het eerste gezicht zyne Dochter kennen? en noch frayer, *Nérestan kent hy aanstonts voor zynen Zoone, slegts uit de trekken van het wezen.* ô Vruchtbaren geest, hoe kunnen zulke kinderachtige gedachten uit u opkomen! in een zaake die de ziele van het gantsche lichaam zy? Ik doe Lusignan, in zyn verhaal, de Naam, de jaren, en de wonde, die zynen Zoone was toegebragt, melden, Nérestan (die ik zes jaren geeve, Voltaire vier,) had geheuge van zynen Naame, en jaren, en kende het litteken der wonde, hier op ontdekt hy zich zelve Dus hoort ook Zaïre, uit het volgende verhaal, datze zyne Dochter zy.

Op pag. 39 *Vind men een redeneringe die gansch niet op het onderwerp past.*

Pag. 42. *Schynt het Toneel ledig te staan*, want Orosman en Chorasmin gaan te gelyk weg, tegens 't gebruik, wyl men, voor 't minste, een tweede moet zien, met het weg gaan van den eersten.

Pag. 43 *Koomt Nérestan by Zaïre*, al weer zo maar slegts heen, als waare hy eigen in 't Hof, en *zegt, dat Lusignan op 't sterven legt, en dat hy begerig*

gerig is te weten, wat, en in wien Zaïre geloofde; dat, tot Pag. 50. een kluchtige redeneringe maakt. Ik doe Lusignan, als 't een hooft-bedryver past, ten einde toe op het Toneel blyven.

Pag. 45. *Wil Néreſtan een Zielarts aan Zaïre zenden, om haar in het Christelyke gelove te onderwyzen, en hy wil, dat zy zulks Orosman verzoeken zal.* Waar denkt Voltaire dat hy is? kan een' Man van oordeel, zulk een taale voeren? Orosman zal toestaan, dat 'er iemant koome om Zaïre van het Turks gelove af te trekken. Zyn dit al meede vindingen van een' vruchtbaren geest, dan moeten de onvruchtbaren niet veel byzonders zyn.

Pag. 51. *Koomt Orosman, om Zaïre naar den tempel te geleiden, zy weigert, zonder de minste reede, van haare weigeringe te geven, en vertrekt. Orosman blyft, als eenen lafhartigen staan.* Is dit een taale van een' Vorst? past die lafheit een' Opper-Heer? kent dien Hoveling het Caracter van een' Koning niet? waarom Zaïre niet gedwongen, reede van haare weigeringe te geven? waarom haar niet vervolgt tot in 't Serail? of hadde hy daar geen recht of magt toe? bedroeft voorwaar. Ik doe Zaïre smeeken, om zich, in 't byzyn van Lusignan, te uitten, de Vorst staat zulks toe, Lusignan gekomen zynde, ontdekt zy, dat hy haren Vader is; beroept zich op het recht der Ouders over de Kinderen, des mag zy, zonder bewilliginge van haren Vader, met hem niet trouwen.

Pag. 58. *Zegt Zaïre, dat zy ondernoomė hebbe, Orosman het harte af te stooten*, en waarom toch, daar zy Orosman beminde, en van hem bemint was?

Pag. 63. *Koomt Orosman weder by Zaïre, om haar*

haar tot het huwelyk te overreden, zy blyft, op den ouden voet, zonder reede te geven, weigeren, en vertrekt, Orosman, dien goeden hals, troost zich zelve, in zyne alleen spraake. Dus is dit, en het voorige zesde Toneel, van eenen inhout, en ten uiterste kinderachtig.

Pag. 70. *Ontdekt men een' Brief, by een' Slaaf gevonden.* De Heer De Voltaire heeft zin in slaven, om de geheimen te ontdekken, des doet hy ook door een' Slaaf, het Eedgespan, aan Brutus ontdekken; hy geeft blyk van een' vruchtbaren geest, daar hy zo veel boha van maakt, in den opdracht van zynen Brutus, als of den Lezer wonderen te verwachten hebbe, en onderwyle koomt het uit op eene vooronderstellinge, dat men een vertrek ziet van Brutus huis, daar men het vertrek van den Raadt ziet, en blyft aanschouwen. Kluchtige vooronderstellinge, en vindinge van een' vruchtbaren geest. 't Was zeer onvoorzichtig van Nérestan, dat hy niet eerst wel om zag, in 't overgeven van den Brief. En waarom een' Slaaf gebruikt, daar hy zelve zo gemeenzaam in 't Hof verkeerde? of hadde een' Slaaf meerder vryheit in 't Serail te komen dan Nérestan? loutere malligheden.

Den inhoud van den brief behelst *eene aanwyzinge, van eenen verholen weg, om uit het Serail te vluchten.* Wie moet niet lachen om zulke vindingen? zyn 'er verhole wegen, om uit het Serail te komen? 't is vermoedelyk, dat die jeugdige Sexe wel om een snoepreisje gaan, of anderen tot hen laten inkomen. En wist Nérestan dien verholen weg, en Zaïre niet? welke zonderlinge zaken bedenkt me niet al, om een Spel ten einde te brengen.

***

Na,

BERECHT

Nu, *Orosman wordt het verraadt ontdekt*, *wat doet den man? hy is zeer kwaat en ongerust; Chorasmin troost, en onderrecht hem; hy wil Zaire spreeken; zy koomt, Orosman toont zich minne-nydig, zonder van den Brief te reppen; Zaire noemt hem ontaarde, wreede, en ongetrouwe, als sprak zy tegens haars gelyke; hy doet haar vertrekken, en den brief, door een' Slaaf, behandigen.* Dus krielt het van ongerymtheden. Moest Orosman dien brief Zaïre niet getoont hebben? en dus overtuigt van ontrouw? en haar, in 'er voornemen, belet? maar neen, *Orosman en Chorasmin staan zelve op schiltwacht, en passen op; Zaire vlucht door dien verholen weg, de Vorst ontmoet haar, en doorstootze. Nérestan wordt gevangen; die zegt, dat Zaire zyne Zuster zy. Hier koomt, zonder de minste overweginge, eene wonderbare drift, en mal berouw, in Orosman; hy schenkt Nérestan, en alle de Christenen de vryheit; en doorstoot zich zelve.* En hier meede neemt dit doorluchtige, en hoogberoemde Treurspel, een einde. Ik hebbe al dien verwarde, en onsmakelyken hutspot, vervat in de twee leste bedryven, verworpen, wegens de ongerymde tegenstrydigheden, die alom doorstraalen, en hebbe het vierde en vyfde bedryf geschikt, naar myne bevattinge.

Van het vertaalde rymwerk, daar men Pasquillen op hebbe gemaakt, zonder iets zakelyks aan te roeren, 't welk zich zelve schaamt, wil ik niets melden; 'k zegge alleen, dat de beginzelen der Poëzye moeyelyk zyn, en, dat men, wyl den weg glibberig is, licht struikelt; 'k spreeke door eige ondervindinge; maar, men moet voort treden, den moed, om geen schimpen opgeven, naarstig toezien; zyn

fei-

feilen verbeteren, dan zal men bevinden, dat, hoe hoger men koomt, hoe den weg gemakkelyker, gladder, en effener zal zyn: niemant waane zich, in de kunst, volleert, en alle onderrechtinge ontwosschen te zyn; 't is ons alle nodig, van elkander te leeren; 't is genoeg, als men leeren wil.

Men beschuldigt den Heer Vertaler, den zin van Voltaire niet getroffe te hebbe, ik gelove zulks niet, wyl ik hier van gesproken hebbe met een' Heer, die de Fransche taale grondig verstont, en beroemt in het Treurspel dichten, 'k heb hem gevraagt, of den Heer Vertaler gemist hadde, met de gedachten van den Heer Voltaire op te volgen? of de schikkinge der Toneelen; de Redeneringe; aan een koppelinge, en den zin, en oogmerk dier Redeneringe, de zyne, of de Heer Voltaires waren? hy zeide dat de Heer Vertaler in allen dezen niet gemist hadde, alleen dat Voltaire krachtiger uitdrukkinge hadde; ik zeide, dat het schande was, dan op dien Heer te Pasquilleren, heeft dien Heer gemist, hy hebbe niet meêr gezondigt dan anderen, die, als hy, blindelings hunnen Auteur volgen, tot zy eindelyk, met hunnen leitsman, in een modderigen sloot vallen, waar van men, zelfs in geachte Schryvers, blyk zou kunnen toonen, doch, dit is thans buiten ons bestek.

Dus ziet den Lezer, in dit Berecht, hoe men aan werk kan komen 'k Heb voorhene niet gedacht eenige aanmerkinge op het Eeuwgetyde te maken, latende een yder zyn vermaak genieten, volgens zyne bevattinge, wyl ik genege ben de myne te genieten, naar myne bevattinge, te meer, wanneer het zaken zyn die my niet aangaan of raken; doch, een braaf

Hollander laat zich niet door ſchimpende en ſpottende redenen uitdagen, zonder te tonen, dat hy weete wat hy zegt, om reden te kunnen geven van zyn ſchryven, vooral als men door yveraars wordt gedrongen, zich zelve van onwaarheden te zuiveren; ik hebbe, als een' liefhebber van de Toneel-Poëzye, getracht, het myne, tot lof van den Schouburg, toe te brengen, weinig denkende hier door achterhaalt te worden, dat (ik ſtel 't vaſt,) noit geſchiet zoude zyn, indien dit Eeuwgetyde dus veel geruchts niet gemaakt hadde; waaromme ik verplicht ben geweeſt, iets te doen dat ſtrydig met myn inborſt zy: wel is waar, toen ik het Eeuwgetyde gelezen hadde, dat het my beroude van myne eerſte gedachten afgegaan te zyn, die waren een Blyſpel op het *Jubilée* te maken; doch, wyl my berecht wierde, dat 'er reets een Spel genoegzaam was afgeſchreven, ben ik van zinne verandert, om niemant in den weg te zyn, en ook vaſt ſtellende, dat men het myne niet aannemen zoude; hierom hebbe ik myne gedachten in Poëtiſche redeneringe geuit.

Maar, het Schotſchrift van *Amſtelophilus* is van een andere natuur; en, wyl hy het Eeuwgetyde tot een middel neemt om te ſchimpen, met Kerk en Staat, hebbe ik goed gedacht, zyn *Libel*, onder het Eeuwgetyde te vermengen: te meer, dewyl ik niemant vernam, die genege ſcheen zyn Pasquil te ontmaskeren, echter ik dacht, dat een oprecht *Patriot* van 't Vaderlandt, en Lidt van de Contra Remonſtrantſche Kerke, verplicht was, de eere en waardigheit van beide voor te ſtaan, en te verdedigen, met aan te tonen het ongefondeerde, en de valsheit zyner ſtellingen; hierom, dacht ik, was het myn' plicht de

penne

penne op te vatten; hem te ontmaskeren; den Laster ten toon te ftellen; en, waar 't mogelyk, zyn fchimp- en-fpotluft te beteugelen. 'k Voorzie wel dat veele my met afgunftige oogen zullen begluuren, my noemende een *Cretiecq*, die op alles wat weet te zeggen, doch het zullen de zulke zyn, die alleen leven naar hunne paffie, en voor de waarheit de oogen fluiten, wylze haar licht niet kunnen verdragen.

'k Had, in den beginne, geen gedachten eenige aanmerkingen, op de Zaïre van den Heere de Voltaire te maken, achtende het genoeg te zyn; myne Zaïre te onderfcheide van de zyne, door eenen anderen tytel. Maar, gemerkt hebbende den waan, die veele, voor de Franfche Dichters, bezitten, hebbe ik 't nodig geacht, door deeze aanmerkingen, te doen zien, dat alles geen gout is wat 'er blinkt.

Ik voorzie, dat eenige in myn' fchryfftyl en woortuittinge, den allegemenen Regel, thans in 't gebruik, niet zullen vinden, en derhalven zulks aanmerken als fchryf-fouten; maar, men weete, dat zulks myne verkiezinge zy; ik ftelze niet neder ter navolleginge; een yder behouwe zyne zinnelykheit; verre van my, aan anderen te willen voorfchriften geven, ter navollegingе, wyl het my zelve nodig is onderrecht te worden, en, onder het fchryven, ook dagelyks iets ontdekke ter verbeteringe der taale. Dit durve ik zegge, dat men, naar myne gedachten, hierop dient acht te geven, tracht men de taale zuiver te polyften; en de zulke die acht geven op de zangerige vloeyenheit der taale, en onzen Nederduitfche Tongeflag, zullen myne bevattinge niet verwerpen, maar, die alleen ftaaren op het oppervlies der taale, en tot den gront der taale niet doordringen, zullen moogelyk, met myne

waarneminge lachen en ſpotten. Doch, 't zy zo, een yder boete zynen luſt.

Ik hebbe my ſpaarzaam van het woordetje *Gaan* bedient, dewyl men het thans byna wil uitmonſteren, doch warelyk ten onrechte, men merkt niet, dat het woordetje *Gaan*, zo wel betekent eene dadelyke doeninge, dan eene plaats verwiſſelinge; wie hebbe oit in Vondel durven beriſpen, wen hy, in Gysbrecht van Aemſtel zegt, ik zal terſtont *Gaan* zien &c.? wie merkt niet, dat *Gaan* hier ſtelt een dadelyke doeninge? en, gy zult *Gaan* naar 't leger, ſtelt eene plaats verwiſſelinge. Ik twyfel niet, dit wel gevat zynde, men zal tot andere gedachten komen.

Dit zal genoeg zyn, zonder meede eene groote *Prologus* te maken? als veele de gewoonte hebben, voor hun Spel? met eene menigte Auteurs, uit de Oudheit op te delven? die de ſchikkinge, dus en zo gemaakt hebben? die zulke, en zulke Toneelwetten hebben ingevoert? waar naar men zich hebbe te richten? die het getal der ſpreekende Perzoonen bepalen, op peene van verworpen te worden? ja, om den dichter moedeloos te maken, durven zeggen, dat zulke, en zulke ſtukken te verhandelen, yder zyn werk niet en is, wyl daar toe behoort eenen vruchtbaren geeſt? om dus te tonen, ten minſte te willen ſchynen, ervaren in de kunſt te zyn? doch Lezers, wie gy zyt, ik kreune my luttel aan alle die opſnyeryen, alle die frayigheden zyn uitgedacht van menſchen, naar hunnen zin, en anderen volgenze blindelings na, zonder reede te kunnen geven waarom, ik verwerpze niet, die goed zyn, neeme ik aan; maar, ik verſlaaf my aan niemant; al dien omſlag doet 'er niets toe; de daden moeten ſpreeken; ik hebbe ſlegts ééne Toneel-

wet,

wet, te weten de gezonde reden; dat 's de waare reden, die het moogelyke, en 't waarſchynelyke in zich vervat; hier op ga ik aan; of ik het wit getroffen hebbe, zal den Lezer oordeelen, miſſe ik, my zal vrientſchap geſchieden, wen het my getoont werde, dewyl ik gewillig ben om te leren. Vaart wel.

EUROPISCHE
MERCURIUS,

EERSTE DEEL.

Van 't Jaar 1738.

UITLEG
DER
TITELPLAAT
Van 't Jaar 1738.

Op 't voetstuk staat de Vreede omhangen,
  Met eene Keten, die 't getal
Van Vyfentwintig Jaar vervangen,
  Ten teken dat in Neêrlands Wal
De rust zo lang heeft mogen duuren,
  Door 's Hemelsch gunst. Zy wend haar oog
Wat achterwaards, en schynt te tuuren
  Op *Berg* en *Gulik*; dog 't vertoog,
Van 't geen door sterfval kon gebeuren,
  Dat laat zy over aan den Tydt;
En troost zich dat de Tempeldeuren
  Van *Janus*, door der STAATEN vlyt
En Staatzorg blyven toegesloten,
  In deez' Gewesten; schoon in 't Oost
De Krygs-orkanen zich vergroten,
  Daar *Rusch* en *Turk* de Landen roost,
In volle vlam, en 't bloed vergieten,
  Op 's *Keizers* grenzen, deerlyk woed.
Den Eenhoorn schynt het te verdrieten,
  Dat hem wat ongelyk ontmoet,
En steld zich in postuur tot wreken.
  De Tomb' der Britsche Koningin
Is 't klaag'lyk overlydens teken
  Van deez' deugtlievende Vorstin.
Het *Napelsche* en *Poolsche* Wapen,
  Waar tusschen staat een Hart in brand,
Dat in de Lucht door kleine Knapen
  Verheven word, is 't teken van 't
Voltrokken Huwlyk van *Don Carlo*,
  Met eene Saxische Princes.
Mercurius, die 't alles *largo*
  Beschout, en wel een stuk of zes
Voorwerpen heeft om aan te merken,
  Ziet d'Ooster Oorlog in 't verschiet.
Wat *Gul'k* en *Berg* noch uit zal werken,
  En d'Eenhoorn. 'k Gis, hy weet het niet.
Noch ziet me in schaduw' van de Vrede,
  Der Amstels Schouburg, aan het Y,
(Gestigt net hondert Jaar geleden,)
  Bekronen door het *Eeuw-gety*.

te Amsterdam by de Erven van J. RATELBAND en Compagnie, 1738.

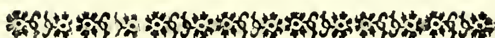
HEXAMERON
OF
HET BLYGEESTIG LANDGEZELSCHAP,

REDENERENDE OP EEN LACHENDE, OORDEELKUNDIGE, SCHERTSENDE EN BERISPENDE WYS OVER ALLE STOFFEN VAN GELEERDHEID, DE ZEDEN EN GEBREKEN DER MENSCHEN IN VROLYKE FILOSOOFSCHE, NATUURKUNDIGE EN ANDERE AFLEIDINGEN UIT ONGEMEENE OUDHEDEN, EN DE MISSLAGEN OF FRAAIHEDEN DER SCHRYVERS.

EERSTE STUK.

IN 's GRAVENHAGE,
By JACOBUS van den KIEBOOM,
M. D. CCXXXVIII.

DERDE BRIEF.

MYN HEER,

IK begin schier te gelooven dat de Poëten gelyk hebben, als die Snaken stellen dat de blonde Febus met een'rossen weerschyn, des avonds in den schoot van Mejuffer Thetis nederdaalt, om 'er van zyn' loop uit te rusten; hoewel het my vry klugtig voorkomt dat 'er rust te vinden is by eene zoo koudvogtige Minnares, die wel een gestadige verwarming van noden hadt, en daar by redelyk berugt is datze om de minste beuzeling vervaarlyk de beest speelt, trots de beste onzer Amsterdamsche Huismoeders; dat echter zonder verkleining van den roem dier hupsche Bazinnen gezegt zy, daar ik groote achting voor heb, al was het alleen om dat zy hun talent zoo wonder wel doen gelden. Ik zou durven wedden dat hy zyne voeten, by het in huis komen, niet schoon genoeg heeft afgeveegt, en zyn kamermuilen ongelukkiglyk vergat aan te trekken; men weet dat zy zoo zindelyk is, dat ze alle onreinheid uitwerpt, en de onvergeeffelykheid van zoodanige misdaad verdient ten minsten een heelen nacht knorrens. Wat 'er van zy, daar moet een flordig huis gelegen

gen hebben, ondanks al de vurigheid en drift van dien brandigen Minnaar. Misschien heeft zy hem onder anderen verweeten, dat hy den ganschen dag met het gat op den tril is, en de goede Vrou alleen laat zorgen; zonder juist te bedenken, dat zoo zy hem niet vroeg 's morgens ten bedde uit knorde, het 'er verbrust duister op den dag zoude uitzien. Ja, ik twyffel of ze hem niet lustig de gordynmis heeft geleezen, om dat hy de Vliet- en Velt-Nimfen zeer verlieft heeft toegelonkt; daar moet zoo wat jaloezy onder een huiskrakeel loopen, dat is 'er de rechte saus van.

Dit is altoos zeker, dat die milde Slokker, die ons zoo gulhartig met zyne stralen verwarmt en verlicht, dezen morgen in een verwarden en treurigen toestand uit de lakens rees: De helft zyner lokken was niet dan heel flordig uitgekemt, het scheen zelf of hy 'er zyne vingers toe gebruikt hadt; daar was niet eens wat klatergoud doorheên gestrooid; en de andere helft hong hem in een vogtige klits langs de ooren. Men zou gezworen hebben dat die waterzugtige Minnares haar recht van eigendom in zyn gelaat hadt afgedrukt, zoo getekent zag hy 'er uit; en ik ben niet vreemd van te gelooven dat diergelyke Huiskrakeeltjes de oorzaak zyn der vlakken die de Starrekundigen somtyds in de Zon ontdekken. Zyn linker wang geleek wel met een groote zwarte pleister belegt; ja, 't is

vast

vast dat Thetis hem leelyk gehavent hadt. Twyffel 'er niet eens aan; 't is immers niet vreemd in de weereld dat men duizendmaal zoo veel van een Hoer als van een eerlyke Vrou kan verdragen? Wat 'er van zy, de Sneukelaar zag 'er, met een woord, zoo erbarmelyk uit, dat 'er de gansche natuur overschreide. Zagt, dat is by vergrooting gesproken, of een gedeelte voor 't geheel genomen; het zestallig Gezelschap, 't welk 'er ten minsten een klein plaatsje in verdient, zoo ik hoop, lachte somtyds wel hartig. Niet dat het den goeden Febus beschimptte, als loon naar werk ontfangende, dewyl hy den fluimigen *Titan* zyne grommige Huisplaag alleen kon laten behouden: Neen, dat zou niet edelmoedig wezen, men moet altyd medelyden hebben met de ongelukkigen; en het lacht ook om geen beuzelingen, die zoo gemeen zyn dat 'er het nieuws al af is.

Het pruillende weer hadt de Vrienden en Juffers in huis gehouden, en de erinnering der ontdekking van den Oorspronk der Jonkertjes, gaf aanleiding ter beredenering: Dat schoon vele gevoelens der oude Filozofen belachelyk waren, men 'er nochtans zulke uitsporige ongerymdheden, of altoos niet grooter, in vindt, als in die van vry de meesten der later eeuwen: Vooral, wanneer men in een onzydig onderzoek aanmerkte dat de eersten, Heidenen zynde, schier niets anders konden den-

ken in het befchouwen van den aard der Menfchen en de voorkoming aller Gefchapenheden, als hun eenigfte Leerboek daar ze op redeneerde; en dat de anderen, ten minften Kriftenen voor het uiterlyke, en verlicht met doorftralende waarheden, meeftentyds heel iets anders hadden moeten denken dan 't geen zy droomden, en geen befliffingen geven in zaken waar in zy geen meerder doorzicht hebben als die Heidenen, welke ze liever uit eerbied wilden gelooven danze vrugteloos en ergerlyk te doorzoeken.

Gedurende deze aanmerkingen, die mifschien maar al te wel gegrond zyn, zette *Laura* haar gelaat in een ftatige plooi, omtrent als een eerft gerechtigd Mededinger naar de Zielzorgery, wanneer hy, uit kragt van zyne Toelatingsgetuigeniffen, den zwarten Mantel voor de eerftemaal om de leden flingert: Wel te verftaan, mits dat hy van de oude Studie is, of de ernftige Bediening aankleeft, die men my in eeuwigheid niet zal bewyzen dat Fymelaars maakt; anders ziet dit volk zoo naar niet, of daar mach noch wel een lach af, en dat fomtyds al vry fmakelyk. Ziedaar, borfte *Vrolykaart* toen eensflags uit, dat komt van de zedige befpiegelingen; de arme *Laura*, is voor 't minft zoo droefgeeftig geworden als het geliefde Beeft van Mejuffer Pallas, die Zottin, die zich eens naakt aan een Lobbes van een Melkmuil liet kyken, en de weerelt noch wel zoo mal zou willen broe-

broeden dat zy haar waanen de Godin der Wysheid te zyn. Gy zyt een Snapper, antwoordde *Laura* heel ſtemmig, die veeltyds zoo onbedacht ſpreekt, dat gy het innigſte begrip van uw eigen reden verlieſt. Weet gy wel dat Mynheer de Uil het eigentlykſte Zinnebeeld is van de Minnaars der Wysheid? Dat zyn peinzende aard, zoo bekwaam ter beſpiegeling, dit levendig uitdrukt? En dat zyne ingeſchapen begeerte om niet dan in duiſternis duizende Schimmen te beſchouwen, de eenen van een potſigheid om te doen lachen, de anderen van eene gedrochtelykheid om te yzen, die Hoogvliegers zoo naturelyk verbeeldt; welke met recht geen behagen vindende hunne oogen te vermoeien in de beſchouwing van het licht, als veel te gemeen zynde, die in de duiſternis opſpalken, om de overklimmendheid van hun doorzicht te vertoonen.

Ho! met u verlof Mevrou Minerva, viel hy haar in de reden, dat moet grappig zyn, zoo in ſchemerdonker naar die Schimmen om te taſten. Ik verwed 'er uw geliefde Beesje onder, dat men dan eens een Reus denkt vat te hebben, en 't is zelf noch niet eens een Dwerg, 't is wind: Dan grypt men gewis weer naar een jeugdige Juffer, die 'er uit de hand betooverend uitziet, ten naaſten by als een Franſche Toneelſpeelſter by de kaars; maar men heeftze zoo haaſt niet door duizend kromme wegen agterhaald, en in de armen, of

het

het is op zyn beſt eene oude verſchrompelde Prent, zoo wat opgeſchikt en een nieuw gelaat geleend, door ze een verfje te geven en met wat ſchoon gekleurde en nieuwe modeſche ſtrikken te verzieren, bekwaam een man van een' goeden ſmaak te doen walgen, al waar het alleen om een' verderffelyken ſtank dien zy uitademt. Die bejagingen echter moeten vry verrukkende zyn, en niet min aandoenende dan de blydſchap der kinderen, als zy duizend verwonderlyke verbeeldingen in het vuur of in een gebrand ſtukje papier beſchouwen. Ik meen dat ik 'er met grond van weet te ſpreeken, zulk een aardig verſchiet van voorwerpen zyn my in de ſchemering van de Maan meer dan eens voorby het gezicht gezweefd. Dit alles wel ingezien, vind ik geraden van nu af aan te verbieden aan alle Makers van Aanmerkingen, Gelykeniſſen en Zinnebeelden, Mynheer de Uil niet meer onbedachtelyk naar 't hoofd werpen van een deel Botterikken en vatſige Verſtanden, die over genoeg met het Zinnebeeld van hun Broertje, den Ezel, vereerd zyn; willende dat zy het wysheid lievende Beeſt ongeſtoort in zyn erfrecht zullen laten, om de diepdenkenſte Verſtanden uit te beelden, op ſtraffe, by verdere inbreuk, dat men hun een rond Jaar zal verſteken van 't gebruik van pen en inkt, en de vryheid om hunne nagels tot aan 't vel te mogen afbyten.

Het ſtaat u niet eens zoo fraai, zeide

Kle-

Klarice, verſtandigen met uwe laffe boert in de reden te ſtoren, en de gewyde geheimeniſſen van Minerva te ontheiligen, door in hare verborgenheden te durven inzien met oogen, welker wys van beſchouwing niet geregeld is naar de bril harer Hoofdlievelingen; of die 'er ten minſten ſtout over heên kyken. Meent gy dat een Geeſt, in zyne beſpiegelingen opgetogen, vermaak vindt in uwe zouteloosheden; want al koſt gy de Nyd doen lachen, de Plakgeleerdheid zal uwe geeſtigheden nooit hooger achten. En weet gy wel dat ge door die onbedachtheid miſdadig zoudt konnen wezen aan de onverandwoorlyke ſchuld van de heerlykſte gedachten die de verwondering der eeuwe ſtonden te zyn, in hare geboorte te doen ſterven? Hy is myne aanmerking tot zoo verre niet waardig, dat ik myne ooren eens aan zyne dwaasheden geleend zoude hebben, hervatte *Laura*, met een gelaat waar uit de Schoolvos te grypen was; myne beſpiegelingen zweven te hoog, om zoo laag neder te zien: Ik laat dien ongelukkigen aan zyne verblindheid over, als de Geeſt met iets verhevens bezwangerd hebbende; maar in de meenigte van allergewigtigſte denkbeelden ontſlipt het my daar. Zie, ik weet dat ik myne woorden tot *Deugtryk* en *Eerhart* wilde richten; wat was het ook dat ik myne opmerking waardig keurde? Ei, waar handelde zy toch over? Ja, daar ſchiet het my gelukkig te binnen, en ik

verg

verg alleen een ingespannen aandacht.

Waarlyk, vele hedendaagsche Filozofen maken zich niet zonder reden verdacht en hatelyk; ja zelfs bespottelyk. Het was die Heeren dan niet genoeg het gansche Weereltgestel te hervormen; zy moesten noch al hun vermogen inspannen om de Starren van hare bestierende invloeden te berooven en 'er de Lotgevallen der Menschen in uit te wisschen? Arme Verstanden! Ik laat het aan anderen over, uwe verdachte Stellingen uit te pluizen; my lust het alleen de blindheid en belachelykheid van dat bestaan in 't licht te stellen. Ik wil u niet beschamen door met u op te klimmen tot de stof en de eigenschappen der Planeten; de zaak is te gewigtig om op gissingen te gronden. Neen, 't is onder het bereik van elks gezicht, zelfs in de eenvoudigste dingen, dat ik u begeer te overtuigen. Zie hier in dit Koffykopje, zie hier de Noodlottigheden met eene verbazende klaarheid afgetekend. Dit helder wolkje, by voorbeeld, 't welk 'er zoo lugt en los in schynt te dryven, is *Vrolykaart*; en betekent dat hy, vry en vlug van gedachten, en gemakkelyk te doorzien, steeds op de genade der Fortuin heen en weder zal geslingerd worden, als geen ontveinzing, geen listige verberging bezittende, om die wonderzinnige onwrichbaar by de tuiten vast te houden. Laat de tyd, zoo hy 't hart heeft, deze myne Voorspelling logenstraffen. Maar denk niet dat die Verbor-

borgenheden enkel in 't grondſap der Koffy uit de natuur van de Boon is opgeſloten. Men weet dat het eene Arabiſche Plant is; dat zy, naar 't gevoelen van eenige Geleerden, eene aantrekkenskracht heeft, die aan Ezau het dierbaar pand zyner eerſtgeboorte ontrukte; en dat de Starrekunſt, eerſt in Arabie geoeffent, het dus niet vreemd moet ſchynen dat zy 'er de Voorſpellingkonſt van heeft ingezoogen. Dit zyn gevolgen, die als een ſchakel aan een hangen, en geen betooging noodig hebben, hoe de Voorzegging kan opgeſloten zyn in iets waar van menze dezerwys afleit, dewyl het zoo overtuigende uitblinkt in de afhankelykheden die voor ons gezicht zyn.

't Is echter de Moer van Koffy alleen niet waar in de gewiſſe kenmerken van 't Noodlot afgedrukt ſtaan. Hoe klaar is het uit wit van een ei te lezen! Ik wenſchte wel dat my nu hier een drang der wellevenſte Menſchen en oprechte Kriſtenen wilde komen raadplegen, die het alleen de Heidenen niet begeeren toe te geven in het doorſnuffelen van 't geen een nydige Hemel om beſt wil ſchynt verborgen te hebben, doch hun, ſpyt die wyze voorzorg, in de onwaardeerbare Voorzeggingskonſt zo klaar wordt voor oogen geſteld. Zie hier een Ei, 't welk ik deezen morgen van onder een zwarte Henne heb genomen, die, voor zoo verre bekent is, in een regte lyn afſtamt van de Heilige Honders welke Lukullus

kullus dacht te logenstraffen door 't behalen eener heerlyke overwinning; maar die door den kort daarop volgenden Burger Oorlog niet dan al te wel, in 't niet oppikken harer garstkorreltjes, een droevige dag aan Rome voorspeldde. Laat ons de verbeelding te hulp nemen; de geheele weerelt bestaat 'er toch voor 't grootste gedeelte in. Zie daar dus meerder Nieuwsgierigen dan ik van doen heb. Ei, Mevrou, merk naaukeurig welke verwonderlyke vertooningen zich in zyn wit opdoen: Ik stort het uit in een glas met water, om u, na eenige klutsingen, de Voorspellingstekenen te netter voor 't oog te brengen; en ik ga eens twee der Nieuwsgierigsten uit den hoop nemen, om te toonen dat wy geen prullen verdedigen.

Treed nader, Jonker *Hopeloos*: 't Is onnoodig my in uwe onbedachtheid te verstaan te geven dat gy schier gelooft dat de Ziel in uwen gryzen Vader verroest is. Heb ik heimelyke Verspieders uit te zenden, om te weten dat gy zonder zyn verhuizing bedorven zyt; dat daar alle uwe gedachten op spelen? Verbreidt gy het niet genoeg, dat dit al uw verlangen is? Wat mogelykheid dan, om u te bedriegen in iets, 't welk u zoo na aan 't hart legt? Zie dus scherp toe; weet gy wat die langwerpige witte plek beduit? 't Is het doodkleed van uw' Vader. Ik ben verzekerd dat gy 'er de steken nu al van kondt tellen, zoo klaar komt het u voor; ja ik acht dat gy 'er zelfs zyn naam reets op

op leeſt uit de ſpikkeltjes, welke daar in de midden op uirſteken. Gy ontdekt de draden wel, die 'er zich naar uitſtrekken. Dit is de lengte van den tyd, dien hy noch te leven heeft; ze zyn kort, gelyk gy ziet. Uw beurt, Juffer *Kwyning*: Ik heb het uwe oogen niet te vragen wat uwe innige Zielsbegeerte is. Is het wel noodig dat ik u liſtig uithoore dat de Maagdelyke Staat u als een ondragelyke laſt drukt? Dien ik u van een Minnaar te ſpreken, en op het verlevendigen van uw gezicht en uwe bloozing te letten, daar myne Konſt genoeg is om te weten dat gy 'er reets een in 't oog hebt, die, in dees wolkachtigheid, naar u toetreedt? Ik bid u, beſchow, dat is eerſt een fraaie geſtalte! Zy is immers om harten te ſtelen. En ſchoon ik genoeg bemerkre dat gy ganſch niet eerzugtig zyt, ik weet echter vaſt, dat het gevolg 't geen daar achter hem ſtaat ('t zyn twee Lakeien naar ik zie) den koop niet eens breken zal. 't Is gewis dat hy u zyne Liefde in 't kort zal verklaren, de bewolking verdunt; en, mits dat gy ſcherp toeziet, zult gy reeds aan den eenen kant de Bruigoms Koets ontdekken, op haar prachtigſt beſtrikt en opgeçiert.

Laat men my, na dit alles, de Voorſpelling eens willen betwiſten, zoo men waanwys genoeg is om tegens alle die klaarblykelykheden aan te druiſſchen. Ik zouze u noch met geen minder wezenlykheid vertoonen in het afkrullende ſmeer

van een kaars, in de gedaante eens Begraafcedels, daar 't genoeg bekend is, dat het vet en de ingewanden der Slagtdieren al van ouds een verwonderlyk geheim van het toekomende in zich opgesloten hielden: Ja ik deed u ook middagklaar beschouwen, wat *Kabalistische* kracht 'er verholen is in het Kemelshair eener Zeve, die ronddraait, ter ontdekking van den Dader eens Diefstals, dewyl belezenen weten, welk eene verbazende kundigheid het Oosterfche Dier bezit, van welks vagt het is afgeschooren. Maar ik zie u allen reets overtuigd, en met recht besluiten: Is 'er zulke onbetwistelyke Voorspelling in dit voor 't oog zoo geringe; wie zou dan zonder ontheiliging durven stellen, dat de boeken van 't Noodlot niet in de Starren gehouden worden? Of liever, dat zy als zoo veel aantekenlysten zyn, waar in alle gevallen staan te lezen, voor oogen, scherp genoeg om ze te konnen zien, dewyl ze, om de meenigte, met een ongemeen kleine letter moeten geschreven wezen. Laat ik dan tot besluit, myne natuur, als Geleerde, geweld aandoen: Dat men niet vrage waar een Jongejuffer dit alles heeft van daan gehaald; ik beken ongeveinsd, die kracht van redenering, zoo opgepropt met de kern der geleerde aloudheid, voor 't grootste gedeelte verschuldigt te zyn aan het doorsnuffelen van *Deugtryks* Boekery; en ik tart *Vrolykaart* dat hy zelf maar eventjes de gewyde slippen der verwonderlyke kun-

kundigheid, die 't my luste te verdedigen, met zyne onreine handen besta aan te raken.

De droes, Mejuffer Goedergelukzegster, antwoordde hy, ik hoop 'er my zorgvuldig voor te wachten; gy hebt daartoe een te stout staaltje van uwe Konst omtrent my betoond. Wie weet, als ik u vertoornde, of gy geen lust kreegt om te voorspellen, dat ik nooit op uwe gunst hadt te hopen. 't Geen van den brui zou zyn, is dat de eer der Hexery u zelfs zoude noodzaken de voorzegging gestand te doen, al speet het u in 't hart de arme *Vrolykaart* ongelukkig te maken. Wat kan men 'er ook op vinden? Daar zoo geredeneerdt wordt, mag men met recht opgetogen staan. Zeg, wat dunkt u *Eerhart*, is het niet verwonderlyk? Zoude onze Juffers zoo wel niet in verstand als in alle andere gaven de volle goedkeuring van 't Gemeen wegdragen? Niemand, dan de Nyd, kan het laken, voerde hem *Eerhart* te gemoedt; en 't is zeker dat de Juffers niet minder wegens geestigheid dan andere hoedanigheden eene algemeene toejuiging verdienen. Maar ik twyffel of gy 't Gemeen wel kent, dat gy dit van hem verwacht. Laat ik u dien Snaak eens afschilderen.

't Is de kwintigste Kwant der weereldt; hy is nooit zich zelven gelyk, en verwisselt meenigvuldiger van gedaante dan een *Proteus*; of liever, hy bestaat uit duizenderlei gedaantens. Behaagt gy hem aan

een' kant daar hy blygeestig is, hy grynst ondertusschen aan een' anderen, die zelfs de vreugde der Engelen niet onzondig schat. Lacht de Snaak u van voren gunstig toe, van agteren trekt hy een vieze kreuk in 't voorhoofd, en zegt dat uw voortbrengsel maar van een laag begrip is, zoo wat beuzelingen, goed om Kinderen en Vrouwen bezig te houden. Bekoor in hem die twee strydigheden al eens; ja laat het u zelfs gelukken zyne grynigheid genoegen te geven: Hy zal u dan noch met een beschaafde hand door een fyne Zeef ziften, en ten minsten eenige ongelukkige letters niet konnen verduwen; vaarwel dan al uw roem, een eenige die hem maar verkeerd voor de keel schiet, doet hem walgen. Paai die grilligheid ook al: Meent gy dan noch van uwe zaak verzekert te zyn? Hy verstaat u duidelyk aan 't regte oor; doch aan 't linker spreekt gy voor hem Arabisch, zoo het niet iets erger is, en daar voorkomt als Babels Spraakverwarring. Maar voeg 'er het geluk noch al by dat gy hem aan den eenen kant zoo klaar voorkomt als aan den anderen verstandig en geestig: Wat baat het? Dit was goed zoo hy geen lust tot iets anders hadt, hy is het al moede; zie het moest. . . . . Dat hy zelf wist hoe hy 't gaarn begeerde, hy zou het u zeggen. Duizend monden schreeuwen in hem te gelyk: *Natuurkunde! Zoo wat lugtigs, wat geestigs! Filosofie! Iets Grappigs! Over*
den

den Godedienst! *Sprookjes*! En honderd diergelyke strydigheden meer. Maar geef hem dit alles eens: Is het anders niet? Dat is oud, opgewarmt, die heele kraam is reeds eeuwen lang verhandeld; men walgt 'er al van. (Ja wanneer gy zelfs machtig waart hem te leveren 't geen 'er nooit geweest en niet te krygen is, 't zou dan niet naar den hedensdaagschen smaak zyn.

Wat dunkt u, is die *Briareus* met vry wat meer dan hondert armen en hoofden, geen fraaie Jonker, om eene algemeene goedkeuring te geven? 't Is waar, hy valt somtyds als losverloren op iets verstandigs; maar smyt het ook niet min haastig daar neder, om een kinderlyke Prul op te rapen. De nieuwsgierigheid kan hem met duizend handen naar iets doen grypen, net of het goud waar; terwyl anderen duidelyk aanwyzen, dat elke bladzyde voor 't minst eene armhartigheid bevat, tot hy zich eindelyk schaamt zyne goedkeuring aan de Prul gegeven te hebben. Ik ontken niet dat hy dan doorgaans betuigt, met een oprechtigheid die geloof verdient, dat de Uitventers zyne gretigheid ten minste drie vierde deelen vergrootten; maar 't is echter doorgaans zeker dat hy vuriger naar iets zots of verfoeielyks tast dan naar 't verstandige of leerzame. Hoe kan het ook anders zyn? Men weet door Natuurkundige Waarneminge, dathy genoegzaam bestaat uit al de gebreken die in de stof konnen vallen; dat 'er in tegendeel maar

weinig, ja zelfs niets onbedorven aan hem is; dat hy maar een ongemeen klein plekje brein in eene geregelde gesteldheid heeft, en vatbaar voor 't verstand; dat het andere verward ondereen haspelt of ganſch ydel is, zonder sappen of klieren; dat zyne aderen en zenuwen in hem duizen verschillende wegen kiezen; en dat 'er niets zoo strydig is als de aandoening zyner verschillende gehoor- en gezichtspieren in iets in 't brein over te brengen. Doch de Natuurkunners zyn het allen eens, dat hy eene verbazende bekwaanheid van opmerking bezit in 't stuk van Schendschriften; en dat 'er schier zyne geheele goedkeuring door te bekomen zou zyn, als ze met konst geschikt wierden. De reden die zy 'er van geven is, dat hy naauwelyks een eenig lit heeft, daar niet iets in schuilt, 't geen wel juist niet altyd zwarte gal of etterigheid kan genaamt worden, maar 'er zich echter vry zeldzaam heel zuiver van bevindt, als een ander lidt wat meerder uitmunt, of wat minzamer door hem gestreeld wordt. Het is, zeggen zy, of het dan in eene onrustige beweging vervalt, die doet blyken dat 'er in den grond iets kwaads zit, 't geen by de minste verderffelyke aankoming van buiten min of meer doorbreekt. Ziedaar dat kwintige Schepsel in zyne volle natuur. Is het niet recht bekwaan om 'er de billikheid van te verwachten?

Uwe Afschetsing van 't Gemeen is zoo stout getroffen, als eigenlyk, zeide *Deugtryk.*

ryk. De verkiezing der Menſchen in 't ſtuk der voortbrenſels van 't verſtand, zoo wel als in alle andere dingen, is ſchier van geen minder verſcheidenheid, als hunne aangezichten, en de wonderzinnigheid zelf. Gelyk het ook niet dan al te waarachtig is dat 'er naauwlyks een eenig Lit der Samenleving, waaruit het Gemeen beſtaat, geheel vry bevonden wordt, van een min of meerder aandoening op den voorſpoed van anderen; welke, ſchoon zy al niet tot laſter of tot kwaadſprekendheid verergert, deez' twee peſten nochtans altoos met eenig heimelyk genoegen doet aanhooren. Maar hoe min het Gemeen te voldoen is, daar het niet eens weet hoe het wenſchte voldaan te worden; 't is echter zeker dat de geeſtigheid onzer Juffers die eer verdient. Zoo ſchrander als *Klarice* het Naarapen der vreemde Zeden door onze Jeugd, in twee tegenovergeſtelde uiterſtens heeft weten te beſchimpen; zoo aardig en verraſſende geeft *Laura* de te ver denkende Filozofen in 't voorbygaan een' ſtreek door de omſchryving der Schimmen welke de Uil in het duiſter ontdekt. *Vrolykaart* beſpot ook geen Menſchen ten onrechte, die, om zonderling te zyn, de duiſterheid zoeken, en veeltyds een gevoelen groots opdoen, 't welk niet dan in de lucht gebouwd is; of het als nieuw en aanlokkende voordragen, ſchoon het, van naby beſchouwd, al het afſchuwelyke der oude Dwalingen in zich

befluit. Wekken zyne klugtige uitvallen myne lachluft op; *Klarice* vermaakt my niet minder door in hare beftraffingen zoo fyn aan te toonen dat zy aan het fpel is om alle de ongerymdheden in 't ftuk van Geleerdheid ter befpotting te ftellen. De Hoogleeraars begeren maar al te fterk dat men enkel naar hunne bevatting redenere, en daar buiten te gaan, doet hen voor Ketters vreezen. Hoe ver het'er dikmaals van af is, wil ik nu niet onderzoeken; 't is genoeg gezegt, dat men zonder dit de waarheid heel zelden recht kent, en ze eerder van buiten leert dan dat men haar aankleeft in eene onwankelbare overtuiging, uit onzydig onderzoek geboren. Maar hoe wel weet *Laura* weder, terwyl zy den waan en de gemaaktheid der Schoolgeleerden befchimpt, de groote Mannen recht te doen, welke de Starrevoorfpelling met alle hare uitfporige aanhangfels van den troon der Menfchelyke Reden verfchopt hebben, die zy zoo vele eeuwen gekluifterd hield.

Onze Goedergelukzegfter befpot de dwaze bewe ringen van den invloed der Starren niet onaardig met hare gevolgen als een fchakel aan een hangende. Men kan de belachelykheid eener zaake niet beter ten toon ftellen, dan ze op zoodanige wys te ftaven met iets daar zelfs de minft verftandigfte terftond de ongereimdheid van ontdekt. Dit gefchied, door in de moer van Koffy noodwendig eene Voorfpellende kracht te vinden, om dat die Boon,

eene

eene Arabische Plant zynde, men daar eerst de Sterrekunst geoeffend heeft; 't geen eenigzins van de natuuur is, als de geschilderde Kat in den Engelschen *Spectator*, welke een Man uit oorzake zyner beangstheid voor dat soort van Dieren, in flaaute deed vallen. Zoo bespot zy het listig beleid der Voorspellers, door, by misraden hunne Orakels op iets navolgende of nabykomende te schuiven, niet min verrassende met de Heilige Hoenderen; dewyl het bekent is dat derzelver beslissing van 't Noodlot toen alleen een dag betrof, van de Romeinen als ongelukkig met een' zwarten Steen getekend, en die niet den minsten invloed hadt op den Burger Oorlog, welke eerst vele jaren daar na is uitgeborsten. 't Is de handelwys der Voorzeggers net getroffen, is het eene mis, zy vinden iets anders in zoo vele wisselvalligheden als de weerelt uitlevert, waar op men het zoo juist kan toepassen, als of het 'er op geraden was. Dat men echter met een schrander doorzicht en redenering veeltyds met wisheid weet te voorspellen, toont zy omtrent *Vrolykaart*; want de weerelt, zoo als zy tegenwoordig bestaat, en de wys aangemerkt zoo als onze Snaak te werk gaat, is het duizend tegen een dat hy hare voorzegging zal bewaarheden. Een Man die acht geeft op den staat der zaken, en daar uit opmaakt wat 'er volgens den gewonen loop der dingen te wachten is, of zyne opmerking richt naar

F 5 den

den aard en de handelwyze van een Mensch, dien hy iets wil voorspellen, en daar deszelfs lotlezing naar schikt, kan vry gewis voor een half orakel spelen; en hoe meer dit eene looze Feeks weet in acht te nemen, die lui en lekker leeft op de zotheid van Menschen, ontrust over het toekomende, en daar by de gansche *Legende* der achterklap eener Stad op haren duim heeft, hoe gewisser zy de geest der Nieuwsgierigen kan zwaaien, zoo als zy begeert. Dit deedt ons *Laura* zien in al de streken van zoo een Bedriegster optenoemen; en zy hadt gelyk de Inbeelding te baat te nemen, om het bedrog der Waarzeggery, door verzierde Personadien, te levendiger te vertoonen. De Inbeelding is de grondslag van die Konst: Wat mogelykheid dat een Mensch, die men de genieting van zyn innig zielverlangen voorspelt, zich niet alles verbeeldt wat men hem in een Koffy vlakje of 't wit van een Ei wil doen zien; en 't geen immers waarachtig moet zyn, al was het alleen om dat hy 'er hevig naar verlangt? Die hun werk maken de natuur van 't redelyke Schepsel te onderzoeken, weten hoe bezwaarlyk, zoo niet onmogelyk, het hem zelfs is iets van zich af te werpen, 't welk zyne hoope vleidt, schoon hy 'er de valscheid van ontdekt. Wat voordeel heeft dan het gespuis der Goedergelukzegsters niet? Zy weten zich daar ook wonder wel van te bedienen; en 't is mogelyk nooit aardiger dan door *Laura* aangetoond.

Wat

Wat zegt gy myn Vriend, is het niet om recht luſt tot verſtand te krygen, en het vlytig aan te kweeken, als men 't fraaie uwer redenen zoo opheldert? Dit komt my voor als de daad eens ervaren Konſtenaar, die de Aanſchouwers in 't algemeen opgetogen ziende over de ſchoone ſtukken welke men hun vertoont, de wezenlykheid van al het fraaie als met de vinger aanwyſt en uitlegt, om hun 'er de rechte waarde van te doen kennen. Ziedaar zelfs wat uitwerking het by my doet; het verſtand ſchiet 'er zoo weelig door in my op als Kampernoelie; my dunkt, ik zou het reeds met ſnappen tegen een Franſchman konnen uithouden, dat al vry ver gevorderd is. Maar ik moeſt, zoo doende, my zelve niet voorby klappen; eerſt middagmalen, als de borſt geſmeert is rolt het 'er gladdiger uit. Ik zal u echter niet lang laten wachten; 't is te tergende een enkel aanſchouwer te zyn, terwyl andere lekkere beten in den mond ſteken. Ziedaar dan het nagerecht al opgediſt: *Deugtryk* hadt nochmaals de beleeftheid van aan de Juffers en zyne Vrienden te betuigen, dat zy dien morgen een zoo vervrolykende als leerzame Rol geſpeeld hadden; en dat het met recht een geeſtig Blyſpel ter giſping der menſchelyke dwaasheden mogt genaamt worden.

Ho! gy vereert ons ongemeen, viel hen *Vrolykaart* in de reden, met ons op de lyſt der Toneelſpelers te ſtellen, daar Ko-

nings

nings Kinderen van die Bende worden, zoo de Kourant anders niet liegt, dat vry zeldſaam is. Maar waar ook ſpeelt men natuurlyker Kluchten dan aan de Hoven; en Operaas niet minder, als was het enkel om 't gemoed en eene oude uitgediende Beſtemoer in ſlaap te zingen, die een Weetniet Deugt zou noemen? Foei, dat ik zoo in 't wild redeneer; wat heb ik in een plaats te doen die de Bewoonders zelfs niet recht kennen? 't Is hagchelyk of 'er wel iets in 't minſt van deez' twee zaken in te vinden is. Ik begin dus ſchier te wanhopen dat alle fraaie voorſchriften van geregeldheid my nooit wys zullen maken. Zagt, nu ben ik evenwel te recht; dit is gewis in de vereiſte orde. Zegt men niet dat de Weerelt een Speeltoneel is. Ik meen ook dat men 'er wel degelyk gelyk in heeft, zoo vele als ik 'er ken, die 'er de Rol van Beurzeſnyder meeſterlyk opſpelen; en dit met geen prullen van knipſchaartjes, dat 'er maar lorre van naarapery by is. 't Handwerk valt juiſt wat hatelyk, doch 't geeft wel, dat tot eene ongemeene verzagtende pleiſter verſtrekt; en 't heeft daar by zomtyds noch een ſchyn van recht. Even voor ik uit de Stad vertrok, heb ik den Dronkaart ook zoo natuurlyk zien verbeelden, dat men gezworen zou hebben dat de Speelers by Bacchus om een lesje geweeſt waren. De eigenlykheid is eene wondere fraaie zaak; en 't zyn niet dan agterloopers in 't ſpelen der *Ga-*

lan-

lanterie, die niet voor 't miste wekelyks van Minnaars of *Galant* veranderen. Maar wat my daar gelukkig invalt! Ik moet het 'er inlaſſen, al ſchreeuwde men noch eens zoo hard tegens de verbruſte tuſſchenzinnen.

Weet men wel dat dit *Eſſentiele* der wellendheid op ſterven legt? Men zal zien dat de Lieden van een' goeden ſmaak zich bekeeren, enkel om dat het Janhagel hen tot de uitſpanning van 't juk des Echts nadoet. Daar is ſchier geen Kruier meer die niet een Minnaresje voor zyn eigen eten heeft, dat is te zeggen, voor zoo veel den Slokker bekent is: Ja, zeer naaukeurige berichten willen verzekeren, dat 'er zelfs reeds eenigen onder het Kanailje zyn die tot de verfyning komen van 'er op zyn hoogſt maar voor een feſtigſte part in te deelen, mits dat ze van den winſt der keiſnyding de helft trekken. Ik lachte met Krezus ſchat, als ik maar een ſtuiver trok van elke die 'er geligt wordt; en men laat zich de kuur rykelyk betalen, daar men gelyk in heeft, de konſt moet op geld gehouden worden, anders is het'er nagt mede. Maar is het evenwel niet om zyn reuzel te ſcheuren, dat een Man van Fatſoen niets kan plegen, of het ruigt van 't Gemeen aapt het hem naar? Dat het noch een Burgertje deedt uit recht van wedervergelding, men mogt het door de vingers zien, en met Henrik den vierden denken, alle Menſchen moeten leven. 't Is miſſchien goed

goed dat ik zoo min aan 't roer der zaken te zeggen heb, als meenig eerlyk Man in zyn huishouwen: Maar ingeval ik 'er het bewind van hadt, ik geloof dat ik ten minsten voor die ongeregeldheid een schot zou schieten, door te verbieden dat geen Janhagel deez' baldadige inbreuk op de voorrechten der Groote Weerelt zou hebben te doen, op straffe van het in hunne Vrouwen beloond te vinden. Zonder dit gaat die fraaie gewoonte der *Galanterie* uitsterven; want wat wellevend Man wil met het Kanailje gelyk staan? Voor my, ik zag my schier liever veroordeeld om den Fynen te spelen, al nootzaakte de jaren of gebrek aan geld my tot die klugt niet. Maar dit is zeker aardig; ik meende eene uitwidding te maken, en het behoort juist altemaal verwonderlyk tot 's Weerelts Schoutoneel; dit wint men 'er by als men met verstandige Menschen verkeert. Ho! ik begryp nu ook eerst te deeg, dat onze Schouburg zich rechtmatig verdedigt heeft! In allen geval, de Weerelt is een Schoutoneel, en men kan niet ontkennen dat 'er vry wat veel ondeugende Speelers en Speelsters op zyn; (1) maar moet men 'er niet uitloopen om het anders te vinden? Dit is juist onmogelyk; wel wilt gy dan dat men 'er een heele Weerelt om verschopt? En is ze een ydelheid? Zy is ten minsten noch geen nuttelooze ydelheid, want men weet dat zelfs hare grootste ongeregeldheden, als

Dron-

(1) Zie het Eeuwspel, blad 20. en 21.

Dronkenſchap en anderen, Ryken en Staten met de grootſte Inkomſten voeden en ſtaande houden. *Ergo*, de Weerelt is goed. Zie dat heet redeneren als men van redeneren wil ſpreken.

Gy zyt miſſchien de klugtigſte Snaak die op dat Toneel ſpeelt, zeide *Eerhart*; en gy hebt geen nood uwe Toehoorders te vermoien door te lang op iets te leggen temen. Ik kan ſchier niet begrypen hoe gy zoo grappig over een meenigte van zaken op ons gevierde Eeuwfeeſt nederrolt, en daar is noch al vry veel ſamenhang in: Uwe verdediging is zelfs wonder nabykomende, uitgezonderd dat de Schouburg wat ligter te ontberen waar dan de Weerelt; maar men moet iets in haaſt opgeſlagen, zoo naauw niet ziften, en ik geloof dat die aanmerking u zelfs het Eeuwſpel zoo kort als krachtig heeft doen verdedigen. Het Stukje, wat 'er de Beriſping van zegt, is niet zonder verdienſten, dewyl eene bedoeling om (2) *den Onkundigen de oogen te openen en den Laſter den mond te ſtoppen*, niet kan betwiſt worden iets loffelyks te zyn. Ik geloof ook dat men uwe reden maer heeft na te gaan om overtuigt te ſtaan dat het ten minſte half getroffen is; en ik blyf u verplicht dat gy ons op dit ſtuk gebragt hebt, om het Gezelſchap te doen zien hoe vitachtig onze Eeuw is, al is iets noch zoo fraai. De Beriſpers zeggen, dat de Maker de Rol van

(2) Zie het Bericht.

van Momus wat beter uit Luciaan moest geleerd hebben, dewyl hy dan dien Spotter altoos zoo dom niet vertoonen zou, dat hy niet weet dat de Laster de vriendelykste (1) verwellekomingen doet, als niet dan agter den rug zyn gal uitbrakende; maar ik sla dit over, met meer andere diergelyke beuzelingen. De Schryver hadt op die wys wel elke Personadie in derzelver eigenlykheid dienen te kennen; 't welk ik aan het oordeel van alle onpartydigen overlaat, of van een eenig Man te vergen is.

Ik ga dan tot vry wat gewigtigers over: Zy durven staande houden dat men 'er zich voor den Weereldlyken Rechter in schuldig maakte, door den Raad van *Iris* op te volgen, dat men (2) *de Goôn met spel en zang in* Apols *belang* moest doen *treden*, op *dat eerbied dus de harten winnen.* Het eerste, zeggen ze, is tegen de Wetten, die alle verleidingen van Rechters strafbaar stellen; en geeft eene kwade zaak te kennen, welke men door verblindingen zoekt te doen zegepralen. Het andere, is eene afleiding uit het vorige, die hun begrip te boven gaat, als niet zien konnende dat Rechters *eerbied* moeten opvatten voor *spel en zang* van een der voor hen pleitende Partyen. Zy zeggen, datze wel bemerken dat het woord *eerbied* daar geen bekooren kan zyn, dewyl het dan de soort der

(1) Zie bladt 9.
(2) Zie het Eeuwspel, blad 12.

der omkooping van den Hemelraad zoude uitdrukken, en dit dus een noodelooze herhaling zou wezen; maar dat als'er ſtond, *op dat zy dus zien wat van de verzogte en beſtreden zaak zy*, of iets diergelyks, het een het ander noch iets zou dekken, en ten minſten verſtaanbaar waar, daar het nu zoo eigenlyk gezegd is als (1) *Steenen .... om de huit te vegen.* Ik wil gaarn bekennen dat ik het eerſte eenigzins in eene zylingſche ontleening van den Schryver zelf beantwoordde: Te weten, dat het gerugt ſterk liep dat de voorinneming der Rechters, ondanks de Wetten, in de weerelt vry veel in zwang gong; en geen haïrbreed te minder in goede zaken, uit vrees dat ze kwaad mogten worden: Dat ik echter niet voor de waarheid wilde inſtaan; maar als het zoo was, dat ik dan niet zien kon of men mogt het ook met vryer harte op Parnas doen, daar men wel een Godenzoon geworden is by koop van eenig Gedicht of Toneelſtuk. Op het andere zeide ik, dat men moeſt aanmerken dat *Iris*, een Griekſche Godin zynde, zich zoo duidelyk niet in het Duitſch kon uitdrukken; dat de tyd 'er ook te bekrompen toe was, en elk de gave niet heeft van veel in weinig woorden te zeggen; en dat men, zoodoende, het ganſche Stuk wel diende te hervormen, daar eer een nieuw voor te maken zou zyn.

Maar was het dit noch alleen! Zy vragen

(1) Zie bladt 9.

gen wat het toch voor eene wondre vreemde Deugd is, die tegens de Hemelraden zegt, eer deze noch een enkel woord ter zaake gesprooken hadden : (1) *Laat gy de Deugd geheel ten prooy aan 't aardsch geweld?* Dit is, naar zy meenen, dien Raad niet alleen van eenzydigheid beschuldigt, maar zelfs van eene zaak, die hy in 't minst niet verricht, dewyl 'er noch niet eens eenige beslissing was, en het eerst op 't hooren van elks bepleiting aankwam. Is dit Deugt, vraagt men? Het gelykt eerder naar Zotheid. Doch ik deedt die fyne Bazen wonder opzien, met hen te doen aanmerken dat zy het Stuk hier uit het oog verloren en niet bedachten dat het geheel Heidensch is. Dat 'er dus de Heidensche Deugd in spreekt, die wel van ouds de gewoonte hadt, de Goden, zelfs in de grootste Mannen dier Volkeren, driftig van onrechtvaardigheid te beschuldigen, schoon zy 'er niet min onschuldig aan waren dan de daar bekeven Hemelraden; en dat men my moest toestaan, dat zy 'er dienvolgens zeer eigenlyk sprak. Men stemde het, doch al meesmuilende, en voegde 'er kwaadaardiglyk by, dat de zaak des Schouburgs wel degelyk mank moest gaan, dewyl hy zyne verdediging voor geen Kristen Rechters durfde bepleiten. 't Was vergeefs dat ik bybragt, dat de Poëten de Heidensche Goden eerende, iets van Poëzy dus immers voor hen moest beslist worden. Men antwoordde : Dat zulk

(1) Zie bladt 18.

zulk een vonnis goed was voor Fabelbeuzelaars, maar niet voor Kriſtenen. Dat eene dusdanige verdediging, al waar zy zoo volledig als ze gebrekkig is, om niet wat ergers te zeggen, noch met recht kon beſpot worden, als niet gewezen noch geſtaaft dan door gedroomde Perſonadien, rechtſtrydig met de Kriſtenheid. Dat men den Schouburg moeſt en konde verdedigen volgens hare Zedekunde. Dat *Verſtand* en *Onzydigheid* de Raden behoorden te zyn, de *Dichtkunſt* zyne Voorſtanſter en Inleidſter, en *Verkeerd Begrip* zyn Aanklager; eerſt verblind en aangezet door den Laſter en andere Gedrochten, en vervolgens, na die als gelogenſtraft verjaagd te hebben, door eene beredenerig, opgemaakt uit het misbruik en den wezenlyken ſtaat des Schouburgs: Welke, even als de vorige, door de *Rede*, met de *Waarheid* gepaart, konde wederlegt worden, tot *Verſtand* en *Onzydigheid*, dees krachtige Voorpleitſter, als niets bybrengende 't geen de *Waarheid* niet bekrachtigde, de zege toewezen; *Verkeert Begrip*, van een Gezond Oordeel wordende, zyne misvatting beleed; en de Schouburg alle de Misbruiken als een ſnoot Gebroet van zich verdreef.

Verkeert Begrip zou, by voorbeeld, uit zich zelven konnen redeneren, als een eerſte ſtap tot gezond oordeel: Dat wanneer Welluſtigen of andere Ondeugenden, Rollen van dien aard vertoonden, zy ze noodwendig moeten uitbeelden op eene

wyze, bekwamer de verdorven Jeugt daar toe uit te lokken dan om ze 'er van af te ſchrikken, dewyl het recht deugdſame en te gelyk verſtandige Menſchen moeten zyn, die de Ondeugden maar zoo ver doen doorſtralen, als noodig is, om ze in hare verfoeielykheden te kennen, en 'er van te walgen. Dat hier uit ook vloeide, hoe onbekwaam zulk Volk tot de vertooning der Deugd is, daar zy niet eens een denkbeeld van hebben; en welk een ſlegte verlieving op die Schoone dit in de Aanſchouwers moet verwekken, daar nochtans die, zoo wel als de afſchrik voor het Kwaad, de Hoofdbedoeling des Schouburgs diende te zyn. Dat men hier niet tegen in moeſt brengen, dat Gods Woord ook wel door Onwaardigen verkondigt wierdt, dewyl de eene ongerymdheid de andere niet vryſpreekt noch veronſchuldigt. Dat daar by een ſchaarſche Loon niet kon doen verwachten het Schoutoneel ooit betreden te zien van deugdelyke en verſtandige Lieden: 't Welk zoo waarachtig was, dat alle vreemde Volkeren de zuinigheid der Hollanders ſpottende roemden, als niet willende dat een Man zich op het Toneel verrykt, en 'er liever Godshuizen voor onderhouden, ſchoon hunne Speelers, willen zy niet behoeftig zyn en blyven, zich genoodzaakt zien daar eenig handwerk by te doen. Dat dit niet alleen eerelyken afſchrikte, maar ook aan anderen eene wiſſe aanleiding gaf om on-

oneerelyke middelen te baat te nemen. Dat men dus niets goeds van den Schouburg te verwachten hadt, ſchoon hy al in zyne bedoeling en eene rechtmatige uitvoering loffelyk zy: Ja dat het zelfs in 't laatſte geval te duchten was, aangemerkt de geſteldheid van het menſchelyk hart en de krachtige uitbeeldingen der Ondeugden in de Stukken, (als van de meeſte Schryvers vry wat eigenlyker gekent dan de Deugt) dat zy noch te veel ingang zouden vinden, door in alle hare wegen en liſtigheden vertoond te worden; dewyl honderden Menſchen, zoo al eenen Verdorveling door de opgevolgde Straf of de Beſpotting afgeſchrikt wierdt, daar weder integendeel meenigvuldige ſtreken uit ſtaan te leeren, die hen te voren onbekent waren. En dat het dus beſt is den Schouburg, zelfs in zyn rechte gebruik, voor altoos te ſluiten.

De *Rede*, zeiden zy, zoude onder anderen konnen antwoorden: Dat zy toeſtemde dat Ondeugenden tot het Schoutoneel onbekwaam en onwaardig waren; en men gereed ſtondt al het Gebroet, zonder eenige oogluiking, te verjagen, welker ſnoodheden in 't gezicht ſprongen, of die met recht van ongeregelheid verdacht gehouden wierden. Dat men 'er wel verre af was de zinnelooze Kinderklap der Tegenſtelling van het misbruik des Predikſtoels met die van het Toneel te hulp te nemen, daar men die vergelyking zelfs

als ontheiligende aanmerkte; dewyl de Kerk ons den weg der Zaligheid aanwees, en de Schouburg naar geen hooger eer ſtondt dan om als een behulp aan 's Lands Regelwetten, de Ondeugden hatelyk te maken door 't vertoonen van derzelver ſnoodheid en ſtraffe, en op zedelyke Deugden te doen verlieven, door welkers betrachting de Predikſtoel ingang kan vinden en zyn oogmerk bereiken: Waar by noch kwam, dat men die Tegenſtelling allerbeſpottelykſt achte, om dat een ondeugend Leeraar de Ondeugd op den Stoel der Waarheid nooit in den mond voerde, noch haar met gebaarden kracht byzette, maar wel zuivere Goddelyke Openbaringen; zoo dat men dus onder zyn gehoor moedwillens op zyne ſlegte zeden moeſt vallen, daar integendeel in een ondeugend Tooneelſpeeler meeſtentyd zyne eigen rol, gepaart met de gebaarden, de gedachten 'er noodwendig op moeſten veſtigen. Dat men hem dus in dit alles volſtrekt gelyk gaf, zoo wel als in de kwade gevolgen van den ſlegten Loon, waar in men gereed was te voorzien, dewyl men klaar begreep dat het tot ſchande van den Landaard ſtrekte den naam te hebben, als of men zelfs de Godshuizen onderhouden moeſt met de Inkomſten van het Toneel daar zy het ganſchelyk niet noodig hebben, en dit misbruik ten hoon verſtrekt voor der Nederlanderen Liefdadigheid. Dat men dus niet alleen een deftig beſtaan zou

ver-

verzorgen aan Menſchen, die het hunne yverig wilden toebrengen om de zedelyke Deugden te helpen bouwen, en de Gebreken uit te rooien, maar zelfs rykelyke belooningen, of de inkomſten van de twee of drie eerſte Vertooningen, ſtellen voor Poëten, die uitmuntende Stukken inleverden; verwerpende iets te vertoonen waarin gevonden wordt 't geen beſt niet te voorſchyn treedt, gelyk een Moedermoord, en meer diergelyke onnatuurelykheden, en vooral alles wat onrein is, of naar vuile dubbelzinnigheden zweemt. Dat men dezerwys te gelyk verſtandige en deugdelyke Menſchen tot de betreding van het Toneeel zal uitlokken; hen zelfs niet eerſt gering achten, om geen kwaad voorbeeld aan anderen te geven; en zich voorzien van uitgeleze Stukken, naar der Nederlanderen Zeden gericht: Maar dat hy ongelyk hadt den Schouburg ondanks dit alles te willen doen ſluiten; naardien, volgens zyne laaſte reden, 's Lands Wetten zelfs de Gruwelen, in 'er de verdiende Straf op te dreigen, niet in hunne afſchuwelykheid zouden mogen vertoonen of opnoemen, uit vrees dat duizende Menſchen, eertyds daar van onkundig, die dan zoo wel als de wegen om daar toe te komen, uit derzelver omſchryvingen mogten leeren kennen. Dat dit alle beſtraffingen en beteugelingen van 't Kwaad waar afgeſneden en de Ondeugden een vryen toom gegeven; 't geen immers een onge-

lyk grooter gevaar na zich moest slepen; dan de booze overhelling van eenige by uitstek verdorven harten, die toch niet zouden nalaten in snoodheid uit te spatten, en, noch door de Straf noch door de Bespotting te verbeteren, niet waardig zyn dat men om hen verzuimde zelf maar een eenig redelyker Schepsel te recht te brengen. Dat men dus met recht het Eeuwfeest vorderde, en de verdere staving des Schouburgs, bereid zynde het uitrooien der ingeslopen Ongereldheden dadelyk werkstellig te maken, en al het andere als onverbrekelyke Wetten te grondvesten.

Zie daar, zeiden die Berispers, zoo als het behoorde te zyn: De Raadsvergadering kon in het Paleis der *Deugd* gehouden worden; en zy, na dat *Verstand* en *Onzydigheid* het Vonnis streken, den Schouburg met haren Lauwer bekroonen. Haar als Aanklaagster te stellen, is het uitsporigste van 't geheele Stuk; wat verstaat men toch door de daar ingevoerde Deugd? De Deugd van een Mensch kan verleid worden, kan mistasten; maar die is niet dan een vonk van deze Deugd. Men laat haar immers zelf zeggen, dat de (1) *Raden hare Geboden aan 't Heelal voorgesteld hebben, als waren zy hun besluit*; en die dus Goddelyke Deugd wordt van een deel Gebroet beguicheld. Ja men snaauwt haar toe, (2) *Smoor*,

(1) Zie het Eeuwspel, Bladz. 18.
(2) Zie Bladz. 24.

Smoor, ſmoor uw dwaling! of dit laatſte moeſt op Vondel zien, gelyk de zin het ſchynt mede te brengen; dat dan wonder fraai komt op, (3) *onſterflyk zy uw roem, hoe zeer 't den laſter ſpyt!* Daar by wordt die Deugd, tot overmaat van beſpottelykheid, noch vervolgens door eene tegen zich zelve ſtrydende redenering uit hare *Doling* te recht gebragt. Welk eene erbarmelykheid! Wat ſchooner Vertoog zou men haar in tegendeel in deze onze gemelde Schikking, tot beſluit van 't Stuk in den mond konnen geven! Dit ſtaat vaſt, zoo de Deugd, dus op zich zelve als de Goddelyke Deugt verbeeld, 't zy Heidenſch of Kriſtenſch, dat in dien opzichte van een gewigt is, den Schouburg aanklaagt, 't is dan zeker by allen die maar eenig denkbeeld van haar hebben, dat hy noodwendig niet moet noch kan deugen. Schoone Voorſtanders, waarlyk!

Ik belyde, beſloot *Eerhart*, dat ik hun volkomen gelyk moeſt geven. Wat zy noch van meer andere Gebreken, en onder anderen van een (4) *Toezicht* zeiden, *die de Burgt gedurig gade ſlaat*, en den Schouburg *allen toont die aan de ondeugt zich verſlaven*, acht ik niet raadſaam te melden; wel verzekerd dat 'er geen vryen ingang mede te verdienen is. Maar ik toonde hen, wat

(3) Zie als voren.
(4) Zie Bladz. 23.

wat hunne Schikking belangt, dat buiten de hapering der toestemming tot het voorgestelde, men noch wel eene nieuwe Schepping van Poëten noodig hadt, dewyl dit Volk zoo ingenomen is met gedroomde grollen, dat zy onmogelyk diergelyke Schikkingen konden uitvoeren, veel minder bedenken.

Dit is recht, zeide *Vrolykaart*, die Heeren Berispers komen altyd met iets schier onmogelyks voor den dag. Hervorm daar zoo maar eensslags 't geen eeuwen lang in gebruik geweest is, en van de Vaderen tot de Kinderen is overgebragt. Zy hebben het zeker niet kwalyk voor, den Schouburg op die wys te verdedigen: Wat verstandig Man zou zyne loffelykheid dan eens in twyffel trekken? De zaak sprak dus van zelfs. Ho! 't is eerst recht fyn, iets zoo wat half en half, een verfje te geven, dat het voor echt doorgaat; men zou het 'er om laten vervallen. Berispers, zyn ook een gruwelyk onbeschaamt Volk; zy heeten maar zoo bot weg honderden van Menschen liegen, die haar leven niets zoo fraai gezien hebben, die naar 't Stukje gaapten. Verbrust, schoon de Weerelt al vry vol Gekken is, zoo veele duizende Aanschouwers zyn het echter niet geweest, wil ik hopen! En eer ik dit van al die hupsche Lieden zou denken, stelde ik deez' Heeren Berispers liever onder de Ontwerpsmeeders in de lucht, dewyl men toch nooit de dwaasheid zal hebben van eens

op

op hunne redenen te peinzen, veel min die op te volgen. Men mag zeggen wat men wil, daar is iets vry hatelyks in zoo onverwacht te bevinden dat men wel weder op de A. B. bank mogt gaan zitten, daar men nochtans meende de Scholen al ontwassen te zyn; voor my, ik zou 'er uit boosheid niet om willen leeren. En wie heeft dees Snaken ook tot Raadslieden geroepen? Ja toch; laat die Heeren maar zoo heen en weer den Schouburg naar hun goedvinden bestieren! Ik hoop immers dat de Regenten wel wyzer zullen zyn.

Zie daar myn Vriend, onze nademiddags verlustiging. Het Gezelschap lachte helder uit de borst om die laatste uitvallen; doe het ook eens zoo het verbruide Podagra u niet belet; een heele Scheepslading naargeestigheid is toch geen duit waart. Vaarwel voor van daag.

M. LUTHER.

Als 't waar is, dat door 't ſpel is Chriſtenpligt te leren;
Waerom verbieden dan des Amſtels Burgerheren
De ſpelen van dien aert? van 't ydele toneel:
't Spel ſpeelt zyn weereld rol, de kerk een Geeſtelyk deel.

MENNO SIMONS.

Men vierden 't eeuwtytsfeeſt des Schouburgs aen het Y,
En lokte tot die vreugd de gantſche Burgery,
Maer vier met dankbaerheid veel eer, ô Burgerſchaer,
Het heilzaem Vrê genot van vyfentwintig jaer.

J. CALVYN.

Men ziet in 't ſpel den loop der wereldlyke zaken,
Maer min tot ſtigting, dan om ſtrelent te vermaken.
Hoe! leert men in het ſpel dan deugt door Ydelheidt?
Godzaligheid is deugt, den Chriſten opgeleidt;
Doch dezen leert men niet met Spel, en Dans, en Zingen,
Dits't werk niet van Acteurs, maer van Gods Zendelingen.

UBELFEEST des AMSTELDAMSCHEN
Vyf en twintigste
M.LUTHER
MENNO SIMONS
I.CALVYN.
komt van
Waardeerd men boven goud en burgers groot